

Trygge byer & boligområder

Tryghedsfremmende byplanlægning

dansk byplan
laboratorium

Bo trygt!

Trygge byer og boligområder – tryghedsfremmende byplanlægning
Udgivet i 2024 af Dansk Byplanlaboratorium

Publikationen kan frit deles og citeres med kildeangivelse.

Forfattere:

Tina Saaby, direktør, Dansk Byplanlaboratorium

Mads Angelsø, projektleder, Dansk Byplanlaboratorium

Grafik:

Hannah Lund, studentermedhjælper, Dansk Byplanlaboratorium

Iben Møller, studentermedhjælper, Dansk Byplanlaboratorium

Arbejdsgruppe:

Hans Peter de Place, specialkonsulent, Det Kriminalpræventive Råd

Britt Wendelboe, projektchef, TrygFonden, og programchef, Bo trygt

Mette Margrethe Elf, projektchef, Realdania

Susanne Raunsgaard Bøcker, seniorrådgiver, Operate

Tak til:

Anja Meier Sandreid

Morten de Fine Olivarius

Sara Guldbandsen

Ellen Højgaard Jensen

Annegitte Hjort

Ann Theill Johansen

Sune Porse Carlsen

Bo Grönlund

Fotos: Tina Saaby: Forside, 4, 30, 36, 38, 41, 52, 57, bagside. Astrid Maria Rasmussen: 29, 35, 44, 48. Agnes Saaby: 33. Gentofte Kommune: 21. Bo trygt / Klaus Bo: 17. Mads Angelsø: 47. Kortforsyningen: 27.

Publikationen er udarbejdet som en del af Bo trygt-indsatsen skabt af TrygFonden og foreningen Realdania i samarbejde med Videncentret Bolius og Det Kriminalpræventive Råd.

Dansk Byplanlaboratorium har været en del af Bo trygt-samarbejdet siden 2020.

ISSN: 0900-3274

ISBN: 978-87-90413-48-4

Bo trygt!

TrygFonden

Realdania

Videncentret
BoliuS

Det
Kriminalpræventive
Råd

dansk byplan
laboratorium

Indhold

Forord	5
Tryghed i byplanlægning - tilgange	7
Redskaber i byplanlægningen	23
Tryghed i lokalplanlægning	43

” Det første, man må forstå, er, at offentlig ro og orden – på fortove og gader i byerne – ikke primært opretholdes af politiet, hvor nødvendigt politiet end er. Den opretholdes først og fremmest af et kompliceret, til dels ubevidst, netværk af kontrol og normer mellem borgerne selv og skabt af borgerne selv.”

– frit efter Jane Jacobs, *The Death and Life of Great American Cities*, 1961

Attraktive fællesarealer kan fremme byliv, menneskelig tilstedeværelse og øjne på gaden. Det styrker trygheden.

Forord

Tryghed er afgørende for vores trivsel og et grundlæggende menneskeligt behov. Ifølge psykologer som bl.a. Ingrid Gehl og Maslow er behovet endda mere basalt end de sociale behov for f.eks. kontakt og tilknytning til andre mennesker.¹ Tryghed er altså en forudsætning for, at vi kan skabe og indgå i sociale relationer, naboskaber og fællesskaber. De relationer, der kendetegner det gode by- og bo-miljø, er grundlag for tillid mellem mennesker og social sammenhængskraft. På den anden side ved vi også, at relationer kan skabe tryghed, og venners lag, naboers nærvær og øjne på gaden gør, at vi føler os trygge i byens og boligområdets offentlige rum.

Vores byer og boligområder kan aktivt fremme liv mellem husene, møder mellem mennesker og tryghed. Det kræver, at vi træffer planlægningsbeslutninger, der sikrer, at tryghed tænkes med fra start på lige fod med andre behov i byplanlægningen – både i fornyelsen af eksisterende by- og boligområder og planlægningen af nye.

Det kalder på en præcisering af, hvad der konkret kan inkluderes i planlægningen for at sikre trygge miljøer. Derudover er der behov for en mere målrettet tilgang både strategisk og fagligt. En helhedsorienteret tilgang, der direkte afspejler og tager hensyn til tryghedssituationen, udfordringerne og mulighedsrummet i kommunerne samt involverer

politiet og lokalsamfundet aktivt i processen. Derfor er der brug for et tværfagligt og skræddersyet samarbejde, hvor vi samler alle relevante aktører og finder løsninger i fællesskab. Løsninger, der adresserer fysiske såvel som sociale forhold.

'Trygge byer og boligområder' tilbyder både tilgange og gode eksempler, der kan hjælpe planlæggere og andre med at integrere tryghedsaspekter i deres arbejde.

Vi har indsamlet gode eksempler fra et hav af danske kommuner: Her kan du helt konkret se, hvordan kommunerne har sat tryghed på dagsordenen i kommuneplaner, lokalplaner, politikker, strategier, udbud og meget mere.

Derved håber vi at bidrage til at skabe tryggere og mere livlige byområder, hvor borgerne kan trives og føle sig trygge.

Tina Saaby, direktør
Dansk Byplanlaboratorium

” Vi skal styrke den samtale, der går på tværs af fagfelter og forvaltninger i kommunen, hvor man f.eks. inddrager boligsociale medarbejdere, trafikplanlæggere og alle de andre fagligheder, der arbejder med at skabe trygge byer fra forskellige perspektiver.”

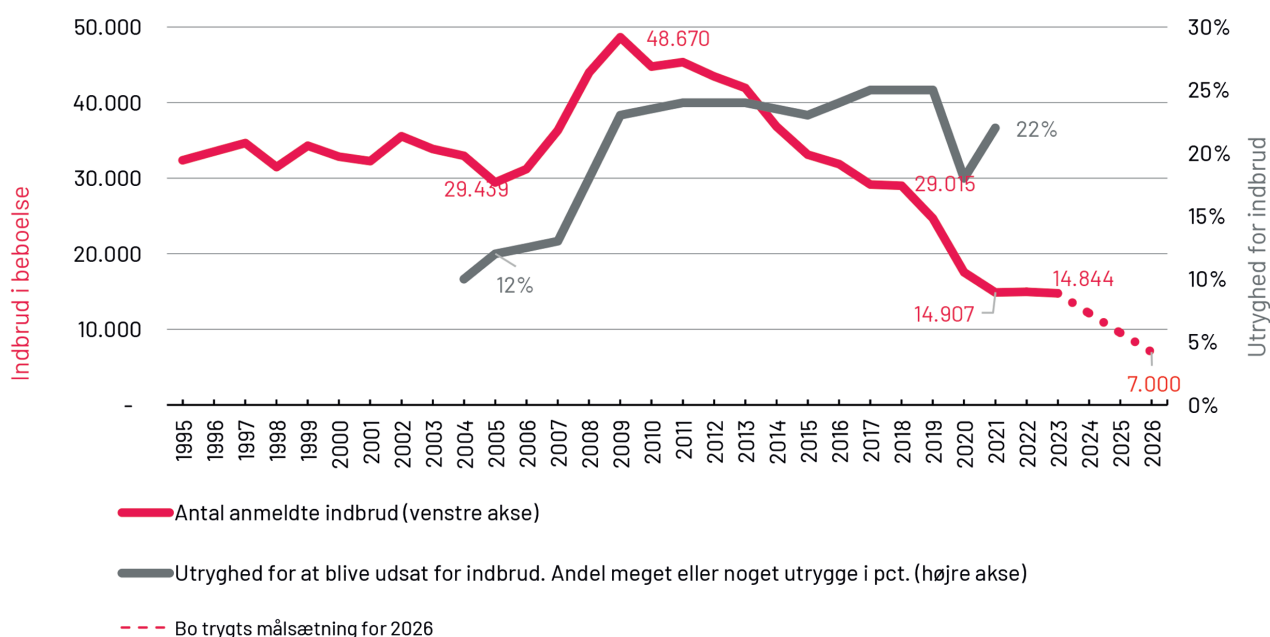
Tryghed i byplanlægning – tilgange

Som politiker eller byplanlægger kan du aktivt bidrage til at skabe trygge og levende by- og boligområder i din kommune. I dette kapitel introducerer vi begreber, viden og principper, der sætter dig i stand til at arbejde med tryghedsfremmende byplanlægning.

Vi præsenterer tryghedstrekanten, der er et redskab til at indkredse udfordringer og arbejde målrettet med tryghedsfremmende tiltag.² Og vi gennemgår otte principper til tryghedsfremmende

byplanlægning. Principperne styrker bo-kvalitet, skaber gode rammer for byliv og forebygger kriminalitet. Endelig peger vi på, hvordan du som byplanlægger kan skræddersy og organisere samarbejdet om tryghedsfremme internt med dine kolleger i kommunen og med inddragelse af borgere, erhverv og mange flere.

En tryk by er en attraktiv by

Kilde: Danmarks Statistik og TrygFondens tryghedsmålinger.

Byplanlægning kan skabe mærkbare og målbare forandringer, der styrker borgernes oplevelse af tryghed, og som kan måles i kriminalitetsstatistikkerne. Men tryghedsfremmende byplanlægning reducerer ikke bare utryghed, den skaber også værdi for jeres kommune, boligområder og bymiljøer på mange andre niveauer.

I en undersøgelse fra Realdania svarer hele 73 procent af de adspurgte, at tryghed har afgørende eller stor betydning for deres valg af bopæl.³ Der er altså gode grunde til at arbejde med tryghedsfremmende byplanlægning. Konkret kan du arbejde med otte principper til tryghedsfremmende byplanlægning. De fremmer trygge, befolkede, godt forbundne og integrerede bolig- og byområder.⁴ Med andre ord skaber principperne attraktive rammer for trivsel og livskvalitet.

Følelser følger ikke altid fakta

Tryghed og sikkerhed er grundlæggende menneskelige behov og et fundament for vores livskvalitet.⁵ Derfor skal vi arbejde aktivt med at styrke tryghed og reducere forskellige former for utryghed: Vi kan være utrygge ved, at vores børn skal krydse en trafikkeret vej til og fra skole, at nogen bryder ind i vores hjem, unge, der hænger ud på parkeringspladsen i aftentimerne, eller at færdes på en sti efter mørkets frembrud.

Man skulle tro, at de mest utrygge borgere er dem, der har størst risiko for at blive udsat for kriminalitet. Sådan forholder det sig bare ikke altid. Borgerne kan sagtens føle sig utrygge på trods af, at risikoen for at blive udsat for kriminalitet er lav. Det kan gælde både utrygheden for indbrud, færdselsuheld såvel som vold. For eksempel steg andelen af befolkningen, som er 'noget utrygge' og 'meget utrygge' i relation til indbrud, fra 1 ud af 10 i 2004 til næsten 1 ud af 4 i 2015 – uagtet at indbrudsomfanget var det samme i de to år – 33.000.⁶

”Kriminalitetsniveauet i et område er afhængigt af, om der er muligheder for at begå kriminalitet uden at blive opdaget. Byplanlægningen giver mulighed for at reducere omfanget af disse muligheder.”

– Kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning. Hovedkonklusioner og resume af rapport fra SBI. Det Kriminalpræventive Råd og TrygFonden.

I arbejdet med tryghedsfremmende byplanlægning er det derfor grundlæggende nyttigt at skelne mellem den oplevede tryghed eller utryghed og fakta. Det er ikke nok at skabe målbare resultater, de skal også være mærkbare.

Tryghedsfremme skaber værdi

Hvorfor skal vi arbejde med byplanlægning, der fremmer borgernes oplevelse af tryghed? Fordi oplevelsen eller følelsen af utryghed er et reelt problem. Undersøgelser viser, at oplevelsen af utryghed har negative konsekvenser både for den enkelte og samfundet:

- Utryghed kan føre til, at borgerne ikke ønsker at forlade hjemmet og/eller engagere sig i sociale og kulturelle aktiviteter.
- Oplevet utryghed kan på længere sigt medføre dårligt psykisk og fysisk helbred samt dårlig livskvalitet.
- De individuelle konsekvenser kan bl.a. medføre tabt arbejdsfortjeneste og dermed en økonomisk byrde for samfundet.

- Høje koncentrationer af utryghed i bolig- eller byområder kan også igangsætte negative udviklingsspiraler, der underminerer social kapital og sammenhængskraft. Det kan føre til mere uorden og kriminalitet i området og igen mere utryghed.
- Utryghed kan føre til fraflytning af ressourcerstærke beboere fra et område.⁷

Det er alle konsekvenser, vi kan være med til at forebygge gennem tryghedsfremmende byplanlægning. Kort og godt skaber tryghedsfremmende byplanlægning værdi for den enkelte borger, for kommunen og for samfundet.

”4 ud af 10 danskere har områder i deres lokalområder, hvor de bevidst undgår at færdes, fordi det føles utrygt.”

– Realdania, Danskerne i det byggede miljø 2023

Det målrettede arbejde skaber effekt

Når du kender årsagerne til borgernes utryghed, kan du udvikle og prioritere målrettede indsatser, der bidrager effektivt til trygge byer og boligområder. En målrettet tilgang sikrer gennemslagskraft, og at du kan benytte begrænsede (økonomiske og tidsmæssige) ressourcer bedst muligt.

SARA-modellen (som står for Scanning, Analyse, Response og Assessment) kan være en effektiv tilgang til at arbejde struktureret og målrettet med tryghed og forebyggelse.⁸ Inddrag relevante samarbejdspartnere så tidligt i processen som muligt, så I sikrer jer et helhedsblik over situationen såvel som over løsninger og tiltag. For at analysere årsager og identificere relevante indsatser kan man bruge tryghedstrekanten på næste side.

1

Første skridt, **"Scanning"**, indebærer identifikation af problemet ved at skabe et præcist situationsbillede. Her handler det om at forstå, hvad der karakteriserer problemet og dets omfang. Skræddersy en samarbejdsorganisation, der sikrer, at I kan komme omkring problemet.

2

Herefter følger **"Analyse"**, hvor der udføres mere dybdegående analyser for at forstå årsagerne til problemet. Dette kan indebære brug af viden og teorier om utryghed og tryghed samt indsamling af viden fra beboere, erhvervsliv, betjente og andre relevante interessenter.

3

Næste trin er **"Response"**, hvor der planlægges en indsats baseret på analyser og tidligere erfaringer. Inddrag både viden om, hvad der virker og borgernes perspektiver for at skabe en effektiv indsats, der imødekommer borgernes behov i det berørte område.

4

Endelig gennemføres **"Assessment"**, hvor effekten af den implementerede indsats vurderes. Dette indebærer at evaluere, om den ønskede effekt blev opnået.

Få forståelse for borgernes tryghed

Ved at kombinere forskellige typer af undersøgelser kan du få en mere helhedsorienteret forståelse af borgernes oplevelser af tryghed og utryghed: Hvem føler sig trygge eller utrygge, hvor i byen eller kommunen og hvorfor? Det er værdifuldt for prioriteringen og udviklingen af målrettede og effektive indsatser såvel som evalueringen af, hvad der virker.

Eksempler på relevante undersøgelsesmetoder til at målrette og evaluere tryghedsfremmende byplanlægning:

Statistikker over domme og anmeldelser giver et kvantitativt billede af faktisk forekomst af kriminalitet. Det kan omfatte antallet af anmeldelser af forskellige typer forbrydelser og antallet af dømte personer. Statistikker kan hjælpe med at identificere tendenser og mønstre i kriminaliteten. For byplanlægningen kan det være særligt relevant at se på overtrædelser af færdselsloven, ejendomsforbrydelser som f.eks. indbrud eller personfarlig kriminalitet som f.eks. overfald.

Tryghedsundersøgelser anvender spørgeskemaer til at måle borgernes oplevelse af tryghed og utryghed. Det er vigtigt at udforme spørgsmålene omhyggeligt for at sikre, at de måler de ønskede dimensioner af tryghed eller utryghed. De kan omfatte spørgsmål om generel tryghed, utryghed i bestemte områder eller situationer og tilliden til politiet eller andre myndigheder. Tryghedsundersøgelser kan være landsdækkende eller omfatte en by eller et specifikt by- eller boligområde.

Eksempel på undersøgelse: Bo Trygt-måling 2023

Bo trygt-målingen er en måling af danske husejeres holdninger og handlinger i forhold til indbrud og utryghed samt en temperaturmåling på, hvordan det rent faktisk går med indbrud og tryghed i Danmark. Både i forhold til tidligere år og med et blik på andre lande. Undersøgelsen viser, at Bo trygt-indsatsen har virket: Det rekordlave indbrudsniveau fra coronatiden er fastholdt.

Semistrukturerede interviews eller fokusgrupper giver mulighed for en mere dybdegående og kvalitativ forståelse af borgernes oplevelser af tryghed og utryghed. Ved at tillade borgerne at uddybe deres svar kan man få en nuanceret forståelse af de faktorer, der påvirker deres oplevelse af tryghed, utryghed og kriminalitet. Det kan være særligt nyttigt til at identificere komplekse årsager til utryghed, som måske ikke kan kvantificeres gennem spørgeskemaer. Lav en interviewguide med spørgsmål, der skal besvares under interviewet for at sikre fokus på centrale emner og spørgsmål, og brug f.eks. tryghedstrekantens tre elementer som ramme for interviewet.

Kvartersvandring er en metode, hvor man følger borgere på en vandring gennem et specifikt område for at observere og diskutere deres oplevelser af tryghed og utryghed. Dette kan give direkte indsigt i de fysiske og sociale forhold, der påvirker deres oplevede tryghed.

Voxpop-interviews er en metode, hvor du eller en kollega fra kommunen interviewer tilfældige borgere på f.eks. gaden, stationen eller i boligområdet for at indsamle deres meninger og oplevelser af tryghed og utryghed. Dette kan give jer en bred og øjeblikkelig indsigt i borgernes oplevelser eller opfattelser af trygheden i et konkret område eller sted i kommunen.

3 indsatsvinkler til tryghedsfremme

Tryghedstrekanten er et redskab, der kan bruges til at udfolde og indkredse årsagerne til, at visse steder og by- og boligområder opleves som utrygge. Samtidig er den et værktøj til at udvikle helhedsorienterede, målrettede tryghedsindsatser i byplanlægning.⁹

Tryghedstrekanten gør os klogere på, hvorfor oplevelsen af utryghed opstår. Oplevelsen af utryghed finder sted ved sammenfaldet mellem tre vilkår: 1) et modtageligt individ i kombination med 2) en utryghedsaktivator og 3) et fravær af betryggende forhold.

Et modtageligt individ: Modtageligheden over for utryghed hænger sammen med, hvor sårbare vi føler os. En sårbarhed, der for eksempel kan afhænge af vores vurdering af risikoen for kriminalitet, konsekvenser ved et trafikuheld eller vores opfattelse af kontrol og mulighed for at afværge en utryk situation.¹⁰ Derfor er utryghed betinget af bl.a. alder og køn, oplevelser af kriminalitet, medieforbrug, social kapital, socioøkonomiske ressourcer og omfanget af kriminalitet og sociale problemer i ens nabolag.¹¹

Utryghedsaktivator: De hændelser eller forhold, der udløser oplevelsen af utryghed, kan kaldes utryghedsaktivatorer. Det kan bl.a. være:

- **fysiske forhold**, f.eks. mørke, steder, der fremstår øde, steder med uorden og manglende overblik eller veje, der opleves som farlige at færdes på som fodgængere;
- **persongrupper**, f.eks. tilstedeværelsen af mennesker, der opfører sig anderledes eller ser anderledes ud end flertallet;
- **bestemte områder eller steder**, f.eks. bydele, der har et dårligt omdømme, eller ukendte steder;
- **kriminalitet (eller tegn på kriminalitet)** såsom tilråb, indbrud i nabolaget, hensynsløs kørsel i bil eller på cykel og hærværk.¹²

Fravær af betryggende forhold: Utryghed opleves kun, hvis der i situationen også er et fravær af betryggende forhold: Det kan f.eks. være, at der ikke er andre mennesker til stede eller øjne på gaden.

Tre indsatsvinkler til tryghedsfremme

Med afsæt i tryghedstrekanten kan vi aflede tre indsatsvinkler til tryghedsfremmende og utryghedsforebyggende byplanlægning. De kan adresseres enkeltvis eller samlet og i forskellige skalaer. Som vi skal se i tredje kapitel, kan man arbejde med en række generelle tryghedsskabende tiltag, der både reducerer utryghedsaktivatorer og sikrer betryggende forhold gennem lokalplanlægningen. Det er oplagt at finde indsatser, der understøtter hinanden positivt.

1. Fjern og reducer utryghedsaktivatorer

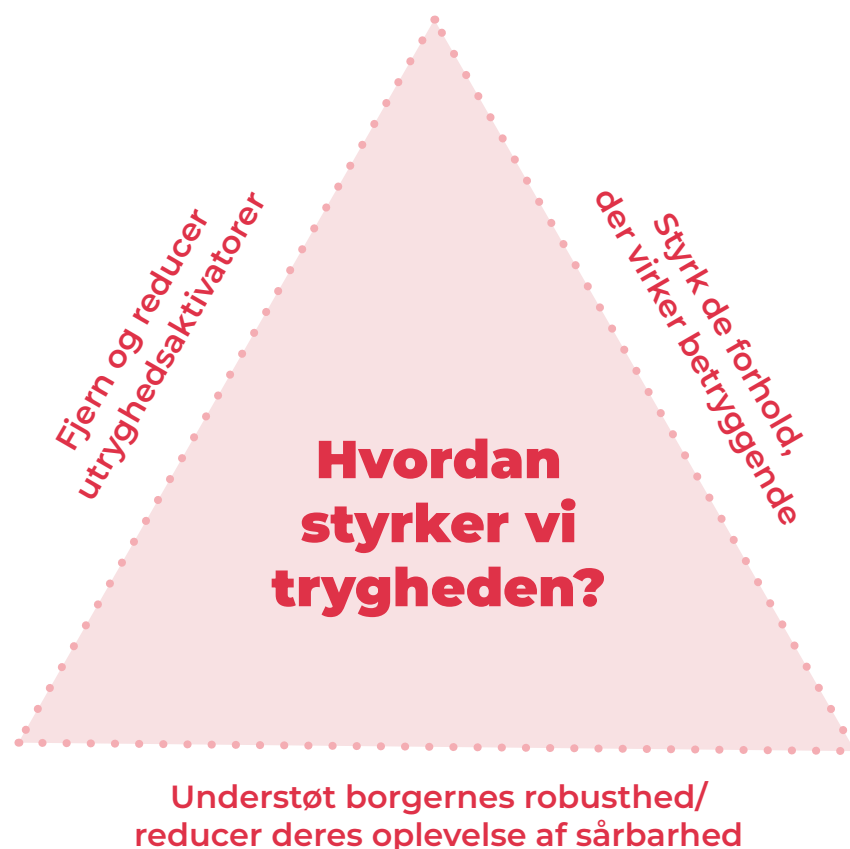
Når du har identificeret utryghedsaktivatorerne, kan du arbejde målrettet med at fjerne eller reducere dem. Det kan f.eks. være, at der er behov for at fjerne graffiti i området, indføre fartdæmpende foranstaltninger, der forhindrer hensynsløs kørsel, eller tilskære beplantning, der giver dårlige oversigtsforhold.

2. Styrk de forhold, der virker betryggende

Betryggende forhold kan spænde i skala. Større indsatser kan være et nyt vej- og stisystem, der skaber et flow af mennesker igennem et område, eller at skabe bedre rammer for liv i boligområdet, da menneskeligt nærvær virker betryggende. Mindre tiltag kan være at hække holdes lave eller at fjerne folien fra købmandens vinduer, så folk har øjne på gaden.

3. Understøt borgernes robusthed/reducer deres oplevelse af sårbarhed

Det kan ske gennem tryghedsskabende kommunikation, der maner medieskabte misforståelser og overdrivelser om risikoen for at blive udsat for kriminalitet i jorden. Måske er bolig- eller byområdet slet ikke så farligt, som folk går og tror! Boligsociale indsatser kan også spille en rolle i at understøtte borgernes robusthed.

Spørg borgerne og målret indsatsen:

Borgernes sårbarhed og robusthed:

Hvor gammel er du, hvor bor du, og hvilket job har du? Bor du alene eller sammen med andre?

Utryghedsaktivator:

Kan du nævne nogle situationer eller steder, hvor du føler dig utryg? Hvad er det ved disse steder, der gør dig utryg?

Betryggende forhold:

Hvornår føler du dig mest tryk i nærområdet og hvorfor? Hvornår på dagen, og er det, når du er alene eller sammen med andre?

Figur efter Tryghedstrekanten: Scherg, R.H. (2018)
Skræddersyet tryghed: Et situationelt perspektiv på det tryghedsskabende arbejde

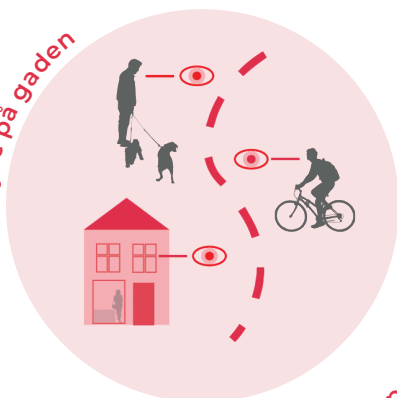
8 principper til tryghedsfremmende byplanlægning

Tryghedsfremmende byplanlægning kan med fordel tage udgangspunkt i otte principper. Principperne bidrager til bolig- og byområder, der er godt forbundne og integrerede. Det skaber gode rammer for byliv og boligliv.¹³

Flere af principperne fungerer både tryghedsfremmende og kriminalpræventivt. For eksempel vil øjne på gaden både virke som et betryggende forhold og gøre det mere risikofyldt at begå kriminalitet uden at blive opdaget. Principperne er ikke en facitliste, men skal omsættes til helhedsløsninger, der tilpasses det givne by- eller boligområde og konkrete sted. De kan med fordel integreres i bolig- og arkitekturpolitik, fortolkes i master- og helhedsplaner eller omsættes til bestemmelser i lokalplaner.

- 1. Øjne på gaden:** Vælg blandede funktioner, der er attraktive, og faciliteter til aktiviteter i store dele af døgnet. Det fremmer byliv, menneskelig tilstedeværelse og naturlig overvågning.
- 2. Overblik og synlighed:** Skab god synlighed og mulighed for overblik. Undgå blinde, inaktive og lukkede facader samt skjulesteder. Prioriter aktive stueetager og vinduer mod offentlige områder, herunder stier, veje og parkeringspladser.
- 3. Sikker transport og bevægelse:** Udsyn og åbenhed omkring stier giver orienteringsmuligheder og mulighed for at skifte retning, hvis man føler sig utryk. Skab klart definerede ruter for forskellige trafikformer, så folk kan færdes uden at være utrygge for ulykker.
- 4. Tryghedsskabende belysning:** Vælg en jævn belysning i rette højde, som ikke blænder og uden generende lys fra andre kilder i området. Brug lys med god farvegengivelse, som er rar og behagelig. Sørg for belysning, der understøtter trafiksikkerhed for fodgængere og cyklister.
- 5. Psykologisk ejerskab og ansvarlighed:** Skab klart definerede rum med let aflæselige tilhørsforhold, dvs. en klar markering af, om steder er offentlige, halvoffentlige, halvprivate eller private. Det har betydning for beboernes ansvarsfølelse og giver personer udefra en fornemmelse af, hvornår de træder ind på et mere privat område.
- 6. Opholds- og udfoldelsesmuligheder:** Skab inkluderende offentlige arealer, der tiltrækker forskellige mennesker på tværs af generationer og andre demografiske træk. Tænk over, hvilke behov der er i området.
- 7. Renholdelse og vedligeholdelse:** Almen, god vedligeholdelse af belægning, beplantning, byinventar, facader m.m. sender et signal om, at nogen passer på og tager ansvar for stedet. Uorden avler uorden.
- 8. Fysisk beskyttelse og sikkerhedsudstyr:** Det kan være nødvendigt med sikkerhedstiltag som f.eks. hegn eller videoovervågning. Sikkerhedstiltag bør designes omhyggeligt, være af høj kvalitet og passe ind i byens rum, så de ikke bidrager til utryghed.

Øjne på gaden

Overblik og synlighed

Sikker transport og bevægelse

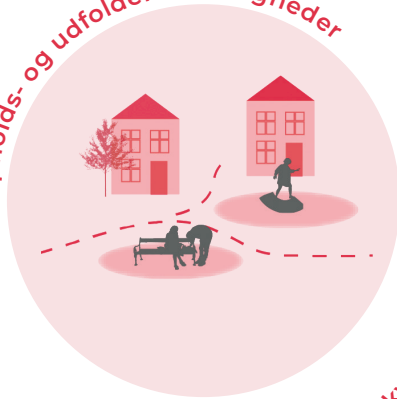
Tryghedsskabende belysning

Psykologisk ejerskab og ansvarlighed

Opholds- og udfoldelsesmuligheder

Renholdelse og vedligeholdelse

Fysisk beskyttelse og sikkerhedsudstyr

Sammen om trygheden - et fælles ansvar

Trygheden skal styrkes i samarbejde med andre – både inden for kommunen og i civilsamfundet. For trygheden bliver påvirket af planlægningen og udformningen af det fysiske miljø såvel som drift, belysning, det sociale liv og meget mere.

Samarbejde er forudsætningen for samspil og synergi mellem forskellige tryghedsfremmende og kriminalpræventive indsatser og tiltag. De gode helhedsløsninger skabes altså med viden og indsigter fra flere fagligheder og perspektiver.

Skræddersy samarbejdet

Samarbejdets succes afhænger af ledelse og en organisation, der driver udviklingen. Kommunen spiller en afgørende rolle i koordineringen og faciliteringen af tryghedssamarbejder – den koordinerende funktion kan ligge hos byplanfaglige medarbejdere, i andre afdelinger/forvaltninger eller i et eget sekretariat. Samarbejdsprocessen kan f.eks. struktureres og målrettes efter SARA-modellen. Grundlæggende kan det anbefales at

- skræddersy samarbejdet til de udfordringer, I står overfor i jeres kommune eller by. **Udvælg relevante aktører** på baggrund af en screening af nuværende eller fremtidige udfordringer for trygheden. Tænk over, hvem der har den nødvendige viden og kan skabe forandringer fysisk og socialt. Vær opmærksom på, om alle har ressourcer til at indgå i samarbejdet.

- opnå en mere dybdegående **helhedsforståelse af udfordringerne** ved at inddrage relevante samarbejdspartnere. Brug eventuelt tryghedstrekanten til at klarlægge årsager til utryghed og indsatsvinkler, der kan fremme tryghed.
- planlægge en samlet, **koordineret og helhedsorienteret indsats** på baggrund af jeres fælles forståelse. En indsats, der går på tværs af fysiske og sociale indsatser såvel som fra planlægning og anlæg til drift.
- fastlægge **fælles visioner og mål** for at sikre kontinuitet og sammenhæng i samarbejdet. Det skaber en fælles reference- og forståelsesramme på tværs af samarbejdsorganisationen og bidrager til en ensartet tilgang til de udfordringer og løsninger, som I sammen står overfor. Du kan for eksempel bruge – alle eller flere af – de otte principper for tryghedsfremmende byplanlægning som et fælles værdisæt.

Samarbejdet kan organiseres på forskellige måder og i forskellige størrelser. Eksempler kunne være et tidsbegrænset tryghedsudvalg eller et mere langvarigt partnerskab.

§ 17, stk. 4-udvalg

Et § 17, stk. 4-udvalg, også kaldet et opgaveudvalg, giver mulighed for at inddrage eksterne aktører i tryghedsarbejdet. Styrelsesloven giver kommunalbestyrelsen mulighed for at nedsætte særlige udvalg til varetagelse af bestemte emner eller til rådgivende funktioner. Kommunalbestyrelsen udpeger

Bo trygt-konference

medlemmerne af udvalget, der både kan bestå af medlemmer af kommunalbestyrelsen og af ikke-folkevalgte. Et § 17, stk. 4-udvalg er en mulighed for at organisere samarbejdet med eksterne samarbejdspartnere såsom politi, grundejerforeninger, foreninger etc. Et § 17, stk. 4-tryghedsudvalg kunne arbejde med et bestemt område, eksempelvis stationen eller et udsat boligområde, eller mere tematisk med unges eller kvinders tryghed i byens rum.

Eksempel: **Opgaveudvalg i Hørsholm Kommune**

Hørsholm Kommune har i en årrække haft et tryghedsudvalg – i form af et paragraf 17, stk. 4-udvalg – med fokus på Kokkedal Station. Udvalgets medlemmer bestod af kommunalpolitikere og af repræsentanter fra bl.a. Idrætsrådet, Seniorrådet, Nordsjællands Politi og boligselskaber. De udarbejdede bl.a. en handleplan for tryghed ved Kokkedal Station.¹⁴

Partnerskaber

Det er muligt at etablere forpligtende partnerskaber mellem kommunen og relevante interessenter såsom sociale myndigheder, skoler, politi, kriminalforsorg, boligforeninger med flere. Et partnerskab kan have fokus på byen som helhed, by- og boligområder eller specifikke steder, hvor der er behov for indsatser for at øge trygheden og reducere kriminalitet. Partnerskaber kan sikre tæt og koordineret samarbejde på tværs af siloer, sektorer og aktører. Det er vigtigt, at de lokale partnerskaber inddrager både

borgere og lokale aktører i udviklingen af strategier og tiltag, der er tilpasset de specifikke udfordringer i det pågældende lokalområde.

Eksempel: **Bo trygt, lokale kommune-politi-partnerskaber**

I de lokale Bo trygt-partnerskaber samarbejder den enkelte kommune og den lokale politikreds om at skabe tryghed for – og i tæt samarbejde med – kommunens borgere og forhindre indbrud. Det sker bl.a. ved at opbygge et tæt samarbejde med Nabovenner, der organiserer nabohjælp i de enkelte kvarterer. De første år viste, at politi-kommune-samarbejdet er helt centralt for at opnå resultater.¹⁵

” Før var der forskellige initiativer, men forskellen er den forpligtelse, man har lavet med Bo trygt. Det har gjort, at man løfter i flok, frem for at kommunen samarbejder med lokale aktører enkeltvis. Der er en bredere forståelse og anerkendelse hos alle af, at vi arbejder sammen mod et fælles mål her i Esbjerg Kommune.”

– Christina Balslev J. Saers, kulturkonsulent og projektleder, Bo trygt i Esbjerg Kommune.¹⁶

Find dine nye samarbejdspartnere

Samarbejd med kollegerne i kommunen

Vores borgmestre og kommunalbestyrelser har det overordnede ansvar i kommunen. De kan i politikker, strategier og kommuneplanen definere tryghed som et politisk mål for udviklingen i kommunen. Derudover kan kommunalbestyrelsen udarbejde lokalplanforslag. Igennem lokalplanerne kan de vedtage bestemmelser for fremtidig anvendelse, udformning af bebyggelser og en række andre forhold, der fremmer tryghed og byliv.

Kommunens byplanlæggere er selvfølgelig vigtige aktører i den tryghedsfremmende byudvikling. De kan omsætte kommunalbestyrelsens visioner og mål til konkrete tiltag. Det kan både være i planer for udformning af nye bydele og boligområder, omdannelser af eksisterende bydele, landskabsplanlægning, kommune- og lokalplanlægning samt anden form for fysisk planlægning.

Derudover er der en række andre kolleger inden for kommunen, du med fordel kan inddrage i arbejdet med at skabe trygge og levende byer og boligområder:

Grundlæggende kan du finde samarbejdspartnere i alle forvaltninger og/eller afdelinger, der er relevante for at styrke tryghed og byliv. Det kan f.eks. være kolleger fra kultur- og fritidsforvaltningen, social- og ældreområdet, boligsociale indsatser eller børn- og ungeudvalget.

Det kan også anbefales at samarbejde med kolleger på tværs af planlægningsafdelingen, byggesagsadministrationen, anlægsafdelingen og driftsafde-

lingen, da det kan skabe forståelse og kendskab til tryghedsfremmende principper, tiltag og bestemmelser i forskellige plandokumenter, anlæg såvel som drift.

Jeres kommunes udgående medarbejdere i f.eks. vej- og parkafdelingen og hjemmeplejen kan også fungere som ekstra øjne og ører i lokalsamfundet.¹⁷

Inddrag andre offentlige aktører

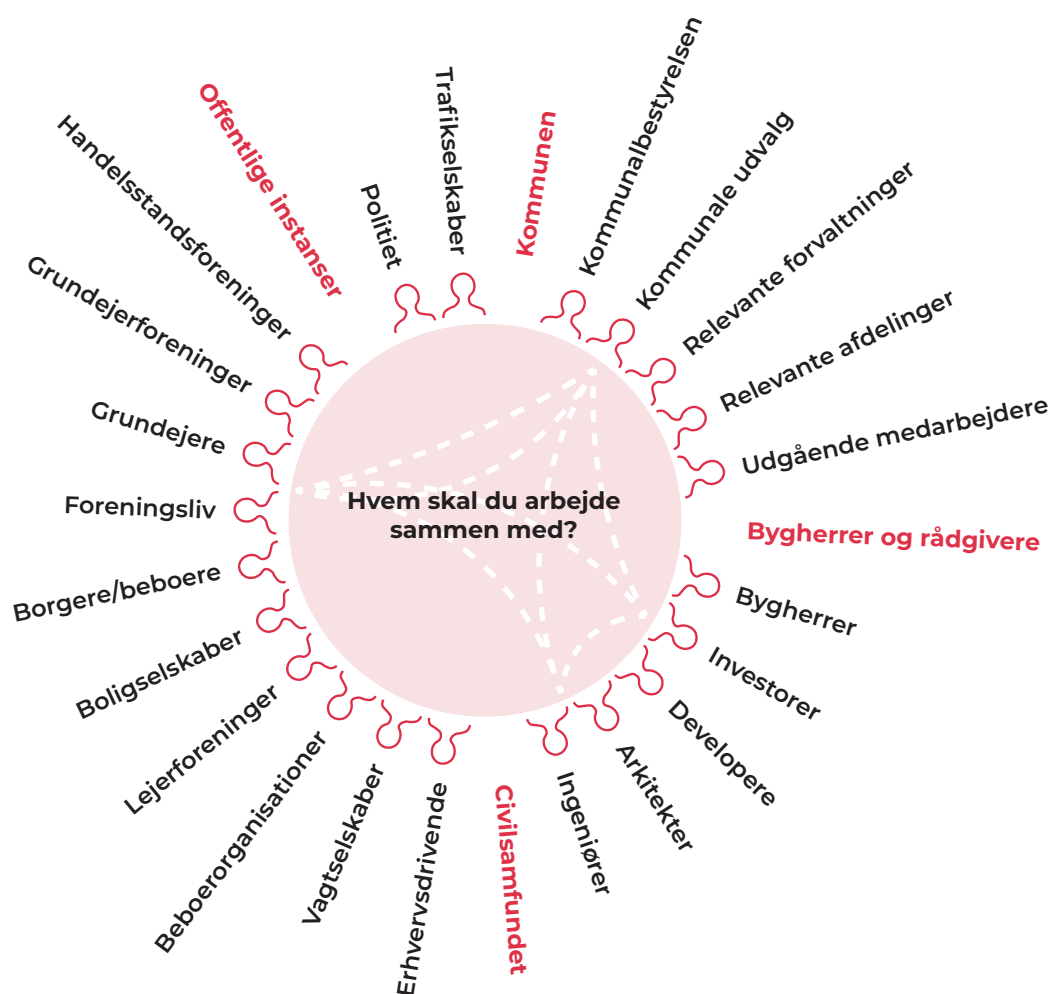
Udover dine kolleger i kommunen er det oplagt at samarbejde med andre offentlige aktører som det lokale politi og trafikselskaber:

Politiet kan f.eks. bidrage med viden om, hvor der er særligt høje koncentrationer af kriminalitet – såkaldt *hotspot mapping* af f.eks. indbrud eller overtrædelser af færdselsregler. Politiet kan også inddrages i arbejdet med trafikal sikkerhed og -tryghed.

Trafikselskaberne står for indretning af bl.a. busstoppesteder og stationsarealer. Begge kan indrettes med tryghed for øje.

Høst de lokale indsigter!

Lokale aktører – såsom borgere, erhvervsdrivende og institutioner – kan bidrage med et stærkt kendskab til specifikke steder, områder og udfordringer. Opsøg borgerne, hvor de er, og høst deres indsigter i lokale forhold. Borgerne kan også bidrage til at udarbejde og vælge løsninger, der er skræddersyet til lokalområdet. Parallelt kan frivillige organisationer og lokale foreninger hjælpe med at mobilisere lokalsamfundet.

Samarbejd med grundejerne

Grundejere er i bred forstand oplagte samarbejdspartnere i det tryghedsfremmende arbejde. Det vil sige enhver, der ejer en ejendom, hvad end det er enkeltpersoner, virksomheder eller institutioner. Grundejere kan altså også være private og almene boligselskaber, andelsforeninger eller udlejningsselskaber. I eksisterende by- og boligområder er samarbejdet med de forskellige grundejere og frivillige indsatser fra deres side afgørende for at få tryghedsfremmende tiltag gennemført.

De forskellige typer af grundejere kan gennem byggerier og indretningen af deres individuelle og fælles arealer skabe forhold, der fremmer trygheden – også for det omkringliggende bolig- og byområde.

Grundejere er ofte organiseret i grundejerforeninger, der varetager grundejernes interesser og kan stå for drift og vedligeholdelse af eventuelle private fælles veje, fællesarealer og fællesanlæg. Derudover vil private og almene boligselskaber, andelsforeninger eller udlejningsselskaber også have en administration eller bestyrelse, der vil være nyttige samarbejdspartnere.

I eksisterende by- og boligområder er samarbejdet med de forskellige grundejere og frivillige indsatser fra deres side afgørende for at få tryghedsfremmende tiltag gennemført.”

Mange almene boligselskaber har boligsociale indsatser, der er fokuseret på emner som tryghed og trivsel, beskæftigelse og uddannelse.

Gå i dialog med bygherrer og rådgivere

Bygherrer, developere og entreprenører, både private og offentlige, kan implementere tryghedsfremmende tiltag i deres byggerier og de omgivende arealer. Det kan både reguleres gennem lokalplaner og uformelle dokumenter som bygherrevejledninger. En konstruktiv dialog med bygherrerne og deres rådgivere såsom arkitekter, landskabsarkitekter, ingeniører, lysdesignere etc. kan være med til at fremme trygge byer og boligområder.

Involver og engager – tre idéer til tiltag

Den lokale forankring og direkte kontakt til både borgere og erhvervsdrivende er afgørende for at fremme trygheden. Alle kan bidrage aktivt til at skabe trygge byer og boligområder.

En central udfordring i tryghedsarbejdet er at få information ud om, hvilke tiltag der virker. Kommunen har en central rolle i at klæde borgerne og erhvervslivet på til at fremme tryghed. Omvendt kan borgerne og erhvervslivet bidrage med en lokal viden, der kan styrke tryghedsarbejdet.

Mød borgerne, hvor de er! Konkret kan der for eksempel etableres en mobil enhed eller et lokalt kontor i byen. Tilstedeværelsen, hvor borgerne er, sender et klart signal om kommunens engagement og prioritering. Derudover er kvartersvandring et afprøvet redskab til inddragelse. Andre former for inddragelse, vi ikke vil gå i dybden med her, kunne være debataften, tryghedscafé, koncerter, forældre-netværk, demokrati og ungeråd, sportsaktiviteter eller beboerjournalister.

"Et rullende kontor"

"Et rullende kontor" er en mobil enhed, der bringer vejledning om tryghedsfremme direkte ud til lokalsamfund og borgere. Det giver alle mulighed for at få besøg af kommunens medarbejdere, der tilbyder en række ressourcer, herunder præsentationer, kvartersvandring, trygheds- og boligscreeninger og rådgivning om at fremme tryghed. Derved bliver lokalsamfundet bedre rustet til at tackle udfordringer og skabe et mere trygt miljø for alle. Som en ekstra bonus kan "Det rullende kontor" byde på en kop kaffe, hvilket skaber en hyggelig og afslappet atmosfære for dialog.

Opret et kontor ude i byen

Hvordan får man forankret tryghedsindsatser i lokalsamfundet? Man kan oprette et kontor et centralt sted i byen. Det kan f.eks. placeres i et tidligere venteværelse på stationen eller i en tom butik i gågaden. Ved at etablere kontoret ude i byen kan flere få adgang til de nødvendige ressourcer og informationer: Det kan være viden om, hvordan man sikrer hjem og virksomheder mod indbrud, eller anbefalinger til andre initiativer, der styrker trygheden i lokalsamfundet. Det er også muligt at høste viden om udfordringer og behov fra borgerne, når de venter på toget eller er ude at handle. Brug eventuelt tryghedstrekanten til at blive klogere på borgernes oplevelse af tryghed og utryghed. Hent inspiration til lokal tilstedeværelse i f.eks. områdefornyelser.

Kvartersvandring

Kvartersvandring er et udbredt og afprøvet redskab til at inddrage borgere, erhvervsliv og andre aktører som boligselskaber og grundejerforeninger i det tryghedsfremmende arbejde. På vandringen går man en tur rundt i bolig-, by- eller erhvervsområdet. Her identificerer man sammen trygge steder, udfordringer og muligheder for forbedringer. Metoden tager udgangspunkt i beboere og lokale aktørers viden og kendskab til de lokale forhold. Dialogen kan tage afsæt i, om de opleves mennesketomme eller befolkede, med orden eller uorden, uoplyste eller velbelyste, anonyme eller personlige, med overblik og synlighed eller skjulesteder, og om der er let eller besværlig mulighed for indtrængen i boliger.¹⁸

Inviter gerne forskellige grupper og generationer med på vandringen, så man kan arbejde i retning af, at alle føler sig trygge. Det er en afgørende forudsætning, at der er vilje til at gennemføre forbedringer efterfølgende. De ansvarlige for vandringerne skal have kompetence til at beslutte, hvilke ændringer der skal foretages, og tage ansvar for, at de udføres.¹⁹

” Jeg foretrækker at møde borgerne, hvor de er – enten med mit 'rullende kontor' i boligområdet, på mit lokale kontor på stationen eller til forskellige arrangementer. Det handler først og fremmest om at skabe og pleje relationer. Når relationen er etableret, opstår interesse og engagement helt naturligt.”

- Gitte Larsen Dalskov,
leder af forebyggelsesindsatsen
"Gentofte - fri for tyveri"

Gentofte Kommune har gode erfaringer med "et rullende kontor" og et kontor på stationen som en del af "Gentofte – fri for tyveri".

” Jo flere fællesskaber en kommune kan sætte retning for ude i byen, og jo mere liv der kan opstå mellem husene, desto tryggere bliver boligområdet. Derfor er det vigtigt, at kommunen gennem lokalplaner skaber steder, mennesker kan mødes tæt på, hvor vi bor.”

Redskaber i planlægningen

Der er rig mulighed for at styrke trygheden gennem byplanlægningen. I dette kapitel introducerer vi en bred vifte af politiske og planlægningsmæssige redskaber, du kan gøre brug af.

Redskaberne spænder fra formelle planer med retsvirkning til uformelle planer, politikker og strategier såvel som konkurrencer. Hvert redskab introduceres kort, og der gives eksempler på, hvordan en eller flere kommuner har brugt planen, politikken etc. til at sætte fokus på eller stille krav, der fremmer tryghed.²⁰

Det er oplagt at fremme synergien mellem byplanlægning og andre politikker og planer, såsom børne- og ungepolitik,

klimatilpasningsplaner og naturplejeplaner, ved at integrere tværgående strategier og koordinere indsatsen på tværs af forvaltninger, udvalg og afdeling.

Mulighederne for at arbejde med tryghedsfremmende byplanlægning i de formelle planer, kommune- og lokalplaner er bundet op på lovgivningen og fortolkninger af denne. De uformelle plantyper har derimod ikke retsvirkning, men kan gøres bindende, hvis de omsættes til en lokalplan.

Det er derfor fordelagtigt, at de uformelle planer udarbejdes med henblik på, at deres indhold senere kan omsættes til lokalplanlægning.

Kommuneplaner

Kommuneplanen er det grundlæggende omdrejningspunkt i den fysiske planlægning og derfor også for den tryghedsfremmende og kriminalpræventive byplanlægning. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for kommuneplanens gennemførelse, derfor vil indhold og bestemmelser i kommuneplaner forplante sig til lokalplaner og andre kommunale områder.

Kommuneplanen er kommunalbestyrelsens samlede plan for udvikling i kommunen i de næste 12 år frem. Den fastlægger de overordnede mål og retningslinjer for udvikling i byerne og i det åbne land, og den sætter rammerne for den fysiske planlægning og byrådets prioriteringer i forhold til arealanvendelse. Kommunalbestyrelsen skal vedtage og offentliggøre en planstrategi hvert fjerde år. Med strategien beslutter kommunalbestyrelsen, i hvilket omfang kommuneplanen skal revideres. Kommuneplanen består af:

En **hovedstruktur**, der skal angive de overordnede mål for, hvordan kommunen skal udvikles, og hvordan arealer skal anvendes. Her kan der lægges fysisk-strategiske linjer for tryghedsfremmende og kriminalpræventive tiltag f.eks. ved eksplicit at indarbejde et eller flere af de otte principper for tryghedsfremmende byplanlægning.

Retningslinjer, der definerer, hvordan udviklingen skal foregå. Retningslinjerne skal omfatte de emner, der fremgår af Planlovens § 11 a også kaldet kommuneplankataloget. I forhold til flere af emnerne kan tryghed bruges som argument for at lave bestemte retningslinjer.

Rammer for lokalplanernes indhold for de enkelte dele af kommunen. Kort og godt afgrænser rammerne indholdet af senere lokalplaner og derfor også, hvad der kan planlægges om. I de generelle rammebestemmelser kan man gøre rede for tiltag, som skal indgå i lokalplanerne for at tilgodese tryghed og forebyggelse.²¹

Kommuneplanen skal også ledsages af en **redegørelse** for dens forudsætninger. Redegørelsen kan pege på konkrete udfordringer med utryghed, således at tryghedsfremmende indsatser kan målrettes.

Eksempler:

Kommuneplan 2022-2034, Esbjerg Kommune fra hovedstrukturen:

"Planlægning er en forebyggende indsats, der både kan højne trygheden og sænke antallet af indbrud ved hjælp af nogle ret enkle tiltag. Det simpleste er at sikre mange øjne på gaden, der uformelt overvåger et område. Det vil sige, at der for det første er mennesker, der færdes i området i løbet af hele dagen, for det andet, at bebyggelsen i området er placeret sådan, at de rum, der bruges mest, vender ud mod vej og fællesarealer. På den måde opnår man byrum, der virker levende og trygge. Næste skridt er at gade- og byrum skal være overskuelige og beplantning og inventar skal vedligeholdes. Til sammen giver det mere indbyggende gade- og byrum, hvilket skaber en større grad af tryghed. Modsat indbyder misvedligeholdte byrum til hærværk, hvilket gør et sted mindre trygt. Det er derfor vigtigt, at vores byrum ikke kun etableres, men også vedligeholdes."

Kommuneplan 2022-2034, Esbjerg Kommune fra retningslinje og redegørelse:

Retningslinje

"BO. 5 Tryghed

Planlægning af boligområder skal understøtte muligheder for at indarbejde tryghedsfremmende foranstaltninger og løsninger.

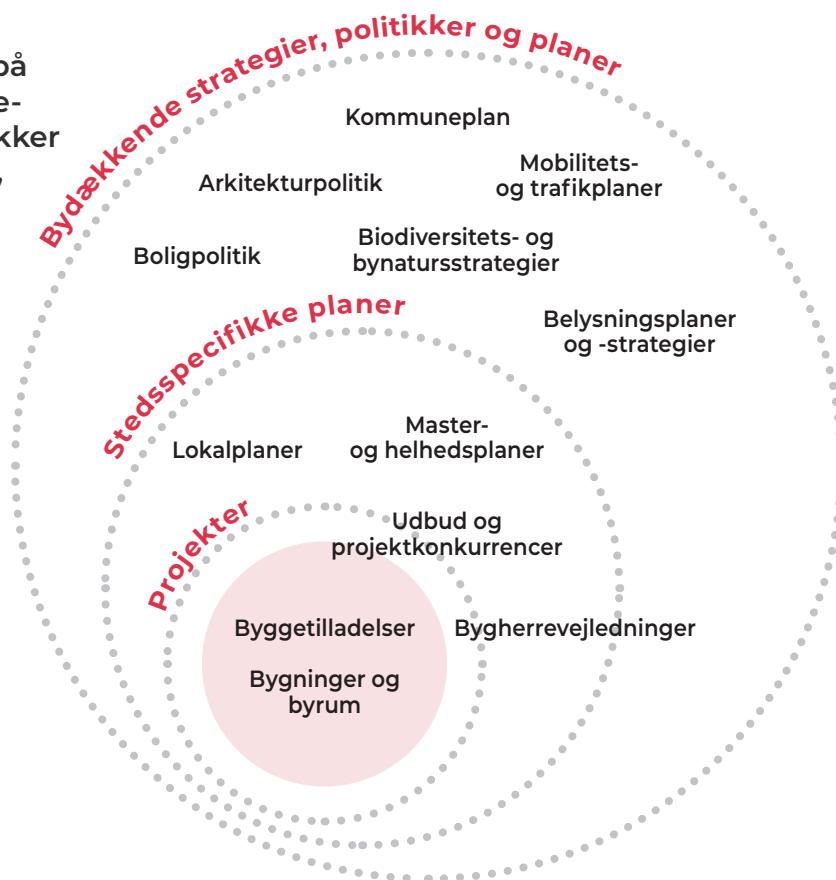
Redegørelse

Ved planlægning af de forskellige boligområder skal områderne indrettes, så der tages tryghedsfremmende hensyn.

Tænk trygheden med på tværs af skalaer fra kommuneplaner og bydækkende politikker til lokalplaner, kvartersplaner, byggetilladelser og udbud.

– Tina Saaby, direktør
Dansk Byplanlaboratorium

Trygheden i et boligområde kan fremmes ved at justere på en række forskellige parametre. Der kan f.eks. planlægges for, at boligerne henvender sig til fællesrum som boligveje eller fælles ankomstarealer, og at beplantning ikke hindrer overskueligheden af området. Det vil sige, at et boligområde opleves trygt, når det er overskueligt og indbydende og når boligområdets fællesrum, som opholdsarealer og veje, er vedligeholdte og plejede. På boligveje med fartreduktion kan en langsommere bilkørsel bidrage til oplevelsen af tryghed. (...) Fortætning gør også boligområder mere trygge at færdes i, da tættere boligbyggeri vil give flere mennesker i gadebilledet og flere øjne på gaden. Samtidig vil forskellighed i bebyggelsen gøre det lettere at orientere sig i de enkelte områder."

Kommuneplan 2017, Aarhus Kommune fra redegørelsen:

"I Aarhus Kommune er flere boligområder kategoriseret som udsatte områder eller særligt udsatte områder. I disse områder kan bl.a. være udfordringer med, at områderne ikke opleves som trygge og ikke opleves som en integreret del af det øvrige Aarhus, fordi områderne i deres bebyggelses- og beplantningsstruktur mv. lukker sig om sig selv. Der vil i nogle tilfælde laves planer for fysiske

ændringer i områderne. I disse tilfælde kan omfordeling af byparker og grønne områder være en mulighed for at sikre åbenhed og større udveksling med de omliggende byområder (...)"

Kommuneplan 2021, Furesø Kommune fra de generelle kommuneplanrammer:

"Lokalplaner skal hvor det er relevant indarbejde principper for fysiske tryghedsfremmende og kriminalpræventive tiltag. Det kan ske ved krav om:

- Sikre af uformel overvågning af mennesker gennem blandede anvendelser i bymidterne samt en naturlig færdsel gennem området
- Sikre at nye boligbebyggelser henvender sig mod gaden/vejen
- Sikre levende og trygge byrum ved at placere de rum, der anvendes mest ud mod veje og fællesarealer
- Sikre kantzoner der giver oplevelsen af liv mod gader og byrum
- Sikre at gader, stier og byrum er overskuelige
- Sikre oplyste byrum, gader og stier i byzonen"

Lokalplaner

I lokalplanlægningen kan der arbejdes aktivt med tryghedsfremme og kriminalitetsforebyggelse. Kort og godt sætter lokalplaner rammer for den fremtidige anvendelse, udformning af bebyggelse samt andre forhold. Lokalplaner har direkte retsvirkning for ejere, lejere og brugere af de ejendomme, som de omfatter. Lokalplaner regulerer dog kun fremtidig bebyggelse og anlæg, ikke eksisterende, lovlig anvendelse.

En lokalplan består af **bestemmelser** med kortbilag og skal ledsages af en **redegørelse** for planens forhold til kommuneplanen og anden planlægning for området. En lokalplans redegørelse skal præcisere baggrunden for bestemmelserne. Tryghedsaspekter og kriminalitetsforebyggelse kan bl.a. beskrives i lokalplanens redegørelse. En lokalplans bestemmelser skal overholdes ved fremtidig udstykning, bebyggelse, beplantning osv. Planen har derimod ikke virkning for eksisterende bebyggelse eller anvendelse. Hvad der kan fastlægges i en lokalplan, er oplistet i det såkaldte lokalplankatalog i Planlovens § 15, stk. 2.

Enhver lokalplan skal indeholde oplysninger om planens **formål** og **retsvirkninger**. **Formålsparagraffen** skal give et overblik over, hvad kommunalbestyrelsen vil opnå med de bestemmelser, der er fastsat i lokalplanen. Hvis en lokalplan indeholder særlige bestemmelser, der skal sikre en bestemt karakter af et område, må hensigten med disse bestemmelser fremgå af formålsbestemmelsen.

Eksempler:

Lokalplan nr. 584 for boligområde nord for Holbækvej i Kalundborg, Kalundborg Kommune fra redegørelsen:

*"Tryghed og sikkerhed
Lokalplanområdet er indrettet så der sikres gennemgående forbindelser. Dette vil have positiv indvirkning på borgernes færden i området ved, at der skabes mere liv i området om dagen, og at fle-*

re vil have deres daglige gang igennem lokalplanområdet. Samtidig vil mere belysning og aktivitet bidrage til større tryghed, når man færdes i området om aftenen."

Lokalplan 2.33, Vejstruktur i Høje Taastrup, Høje Taastrup, Høje Taastrup Kommune fra redegørelsen:

"Høje Taastrup C skal skabe bedre sammenhæng mellem stationsområdet og City 2, hvor målet er at forvandle et område, som i dag præges af trafikale barrierer og ligger øde hen om aftenen, til et levende byområde, der er trygt at færdes (...) Hvor det dengang Høje Taastrup blev planlagt var et formål at adskille biler, busser og øvrige trafikanter fra hinanden, er der i dag et ønske om, at de skal blandes mere igen. Det skal være med til at skabe større tryghed og øge cirkulationen af både bløde og hårde trafikanter i og omkring den nye bydel."

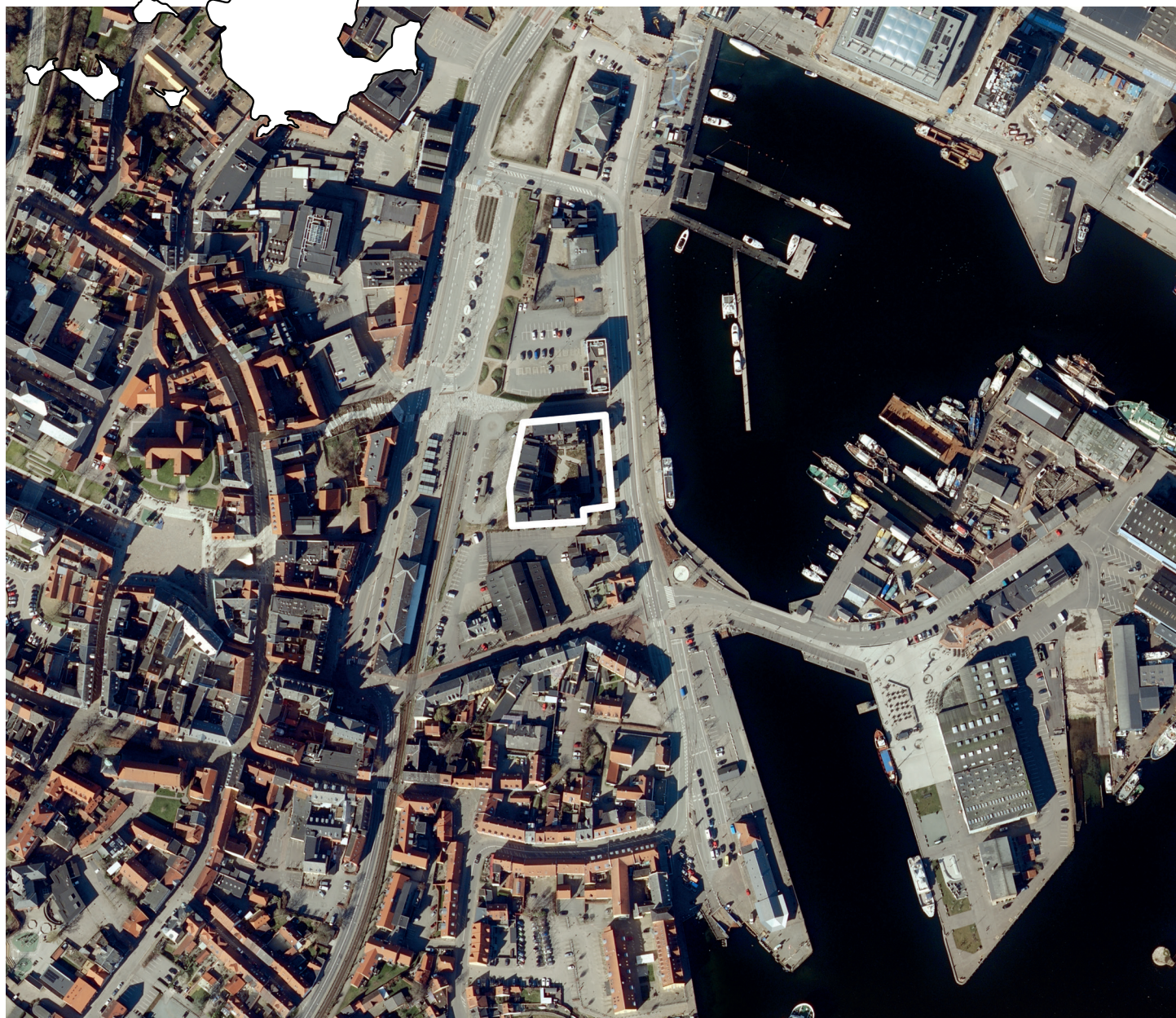
Lokalplan 607 for et blandet bolig- og erhvervsområde ved "Krøyers Plads", Jessens Mole 7-9, Svendborg Kommune Bestemmelse:

*"§ 10.2: ... Hvis der etableres privat opholdsareal for boliger i stueplan inden for det på Kortbilag 2 viste areal til ophold, skal *kantzonen fremtræde med tydelig privat eller halvprivat karakter (...) Note: * Kantzonen er overgangen mellem bygning og uderum. I forbindelse med boliger eller andre private rum i stueetagen understøtter kantzonen privatheden ved at skabe distance mellem den private sfære og det fælles uderum. Samtidig kan kantzonen indrettes som en halvprivat zone til ophold og beplantning."*

Du kan finde endnu flere eksempler på konkrete lokalplansbestemmelser i kapitel 3, der gennemgår opmærksomhedspunkter og eksempler på tryghedsfremmende og kriminalpræventive bestemmelser.

Kommunegrænsen og lokalplanområdet for blandet bolig- og erhvervsområde ved "Krøyers Plads", Jessens Mole 7-9, Svendborg Kommune.

Arkitekturpolitik

Mange kommuner sætter med en arkitekturpolitik fokus på arkitektonisk kvalitet på tværs af bygnings-, byrums- og landskabsarkitektur. En arkitekturpolitik giver mulighed for at prioritere, hvilke kvaliteter i de fysiske miljøer der er vigtige for byudviklingen: Det kan blandt andet være tryghedsfremmende og kriminalpræventive kvaliteter.

Omfanget og indholdet af en arkitekturpolitik kan være forskelligt fra kommune til kommune. Arkitekturpolitikken kan bl.a. beskrive eksisterende kvaliteter og fastlægge retningslinjer og principper for nybyggeri og udvikling, så der bygges videre på disse. Principperne kan inkludere et eller flere af de otte tryghedsfremmende principper, der både bidrager til tryghed, kvalitet og byliv. Arkitektforeningen anbefaler, at arkitekturpolitikken bruges som rammesætning for kommuneplanen og lokalplanlægningen og som et aktivt redskab i dialogen med udviklere, bygherrer og deres rådgivere.²²

Eksempler:

Arkitekturpolitik, afsnit 5.6 Tryk by for alle overalt, Gladsaxe:

"Alle skal kunne færdes trygt på alle tidspunkter af døgnet. Kvinder såvel som mænd skal føle sig trygge, når de bevæger sig til fods en mørk aften, og mennesker, som generelt kan føle sig udsatte, fordi de ser anderledes ud end flertallet, skal kunne færdes og opholde sig trygt alle steder."

(...) Der er forsket ganske meget i sammenhænge mellem tryghed, sikkerhed og det fysiske miljø, og der findes i dag standarder – både danske og europæiske – for, hvordan det fysiske miljø bør designes for at opnå optimal tryghed. Det centrale er at sikre overblik og gennemsikuelighed, altså at man kan se hvad og hvem, som færdes i uderummet. Det sikres ved at sørge for naturlige udkig fra boliger og funktioner, så der er en oplevelse af, at nogen holder øje med, hvad der sker udenfor. Og det sikres ved at designe og indrette uderummene med omhu. Det letforståelige rum skaber tryghed, mens det forvirrende og diffuse rum kan opleves utrygt. (...) Derfor vil vi som kommune udvikle byrum, parker og veje, så de opleves trygge for alle."

Arkitekturpolitik, retningslinjer for bygninger, Glostrup:

"Et områdes kvalitet afspejles også af individets oplevelse af det sted, hvor man bor. Meget høj bebyggelse skaber en unødigt distance mellem boligerne og terrænet, hvilket kan have negativ indflydelse på følelsen af ejerskab og tryghed. Hvis et boligområde derimod bliver for tæt, kan det komme til at lukke sig om sig selv. Gårdrummet bliver måske smalt og mørkt, og man bor så tæt op ad naboen, at gardinerne altid er trukket for for at undgå indbliksgener. Med retningslinjerne forsøger vi at sikre den menneskelige skala, gode lysforhold, gode boliger og tryghed i byen. Retningslinjerne i dette afsnit har særligt fokus på bygningernes skala og udseende."

” Med retningslinjerne forsøger vi at sikre den menneskelige skala, gode lysforhold, gode boliger og tryghed i byen.”

– Arkitekturpolitik, retningslinjer for bygninger, Glostrup.

”Det centrale er at sikre overblik og gennemsikuelighed, altså at man kan se hvad og hvem, som færdes i uderummet.”

Levende bolignære byrum og fællesarealer bidrager til tryghed. Trygge boligområder er et middel til at fastholde og tiltrække beboere.

Boligpolitik

Kommunens boligpolitik er et oplagt redskab til at fremme trygge boligområder og reducere kriminalitet, herunder bl.a. indbrud og hærværk. Boligpolitikker kan sætte visioner, rammer og retning for boligudviklingen i kommunen. Boligpolitikker tager ofte udgangspunkt i visionen om at fastholde og tiltrække indbyggere gennem boligudbud og bosætningsmuligheder. Der er derfor god grund til at arbejde aktivt med tryghed i boligpolitikken. Undersøgelser viser, at tryghed er afgørende for danskernes valg af bopæl, og at utryghed kan føre til fraflytning af beboere.²³ I den optik er tryghedsfremmende og kriminalpræventiv planlægning af boligområder et middel til at fastholde og tiltrække beboere på lige fod med et blandet udbud af boligtyper, -størrelser og -ejerformer.

Boligpolitikker vil ofte have en række politisk vedtagne mål, og for hvert af dem definerer de nogle indsatsområder. Indsatsområder kan fungere som politisk rettesnor for kommunens arbejde på området og kan med fordel omfatte de otte tryghedsfremmende principper med fokus på relevante tiltag som f.eks. indbrudsforebyggelse, trafiktryghed m.m.

Eksempler:

Boligpolitik, Hvidovre Kommune

"Oplevelser, tryghed og sociale fællesskaber

(...) En god by er også en tryk by, hvor borgerne kommer hinanden ved. Byrummene skal indrettes og gives et indhold, der kan skabe positive oplevelser, liv, nærvær, tryghed og sociale fællesskaber. Det skal opleves trygt og sikkert at færdes i byen hele døgnet gennem bevidst brug af belysning, indretning og blandede byfunktioner i husene omkring byrummene.

Kommunalbestyrelsen vil arbejde for, at arealer ikke bliver efterladt som tiloversblevne overskudsarealer uden formål eller muligheder. I stedet skal der tænkes i at færdiggøre arealerne og i at udnytte dem til mere end ét formål. En mangesidig udnyttelse af byrummene i en tættere by vil give flere og bedre muligheder for byliv og attraktive mødesteder."

Tidl. Boligpolitik, Glostrup Kommune

"Mål:

- *Boligområder, hvor det er trygt at færdes på alle tider af døgnet*

Midler

- *Den generelle tryghed i boligområder kan øges på flere måder:*
 - *Veje, parkeringspladser, gang- og cykelsti er er belyste*
 - *Buskads er velplejet og hænger ikke ud over stierne*
 - *Tunneller og busstoppesteder er oplyste og ikke overmalet med graffiti*
- *Der skal værnes om gode ressourcer i boligområder, både professionelle og engagerede ildsjæle, og der skal skabes gode muligheder og rammer for, at de kan få plads til at føre deres idéer ud i livet"*

”

I den optik skal tryghedsfremmende og kriminalpræventiv planlægning af boligområder ses som middel til fastholdelse og tiltrækning af beboere.”

Mobilitets- og trafikplaner

Trygge færdselsårer og knudepunkter kan få flere til at gå, cykle og vælge offentlig transport. Mange kommuner har en overordnet mobilitetsplan eller trafikplan og en separat trafiksikkerhedsplan. Derudover findes der ofte mere specifikke plantyper som cykelstrategier, fodgængerstrategier, planer for delemobilitet og grøn mobilitet. Alle plantyperne kan med fordel integrere tryghed for at fremme aktiv og kollektiv transport, der er sundere og mere bæredygtige alternativer til privatbilisme.

Mobilitetsplaner omhandler ofte transport mellem boliger og destinationer såsom arbejdspladser, indkøbssteder og fritidsfaciliteter. Trafik- og mobilitetsplaner kan tage sig ud på mange måder, men behandler ofte forskellige emner som tilgængelighed og fremkommelighed vha. forskellige transportformer som det at gå, cykling, offentlig transport og bilkørsel. Mobilitetsplaner spiller en vigtig rolle i byplanlægning, herunder i afvejningen mellem individuel og kollektiv transport samt i arbejdet med at fremme bæredygtig planlægning.

I udarbejdelsen af mobilitetsplaner er det oplagt at arbejde med trafikal tryghed dvs. at sikre tryk færdsel uden frygt for at komme ud for trafikulykker. Trafiksikkerhedsplaner har ofte et særskilt fokus på tryghed, som ligger ud over det konkrete arbejde med at nedbringe risici ved at færdes i trafikken. Derudover er det oplagt at arbejde med tryghedsfremme og med at reducere utryghed på kommunens vejnet og stisystemer og omkring stationsområder samt lokale stoppesteder.

Eksempler:

Mobilitetsplan, Hørsholm Kommune:

"Både cyklister og fodgængere kan opleve utryghed, selvom der ikke er registreret uheld. Tallene fra interviewanalyser viser, at relativt få voksne og børn oplever, at det er utrygt at færdes som cyklist. Henvendelser til kommunen og kommentarer fra planprocessen peger dog på utryghed ved f.eks. krydsninger af veje med meget biltrafik og ved for smalle stier eller kantbaner langs veje. Desuden udtrykker nogle forældre bekymring over biltrafikken ved en del skoleveje. Det påvirker, om de lader deres børn gå og cykle til skole.(...)"

Et veludbygget hovedstinet og en målrettet information om hovedstinettet understøtter potentialet for at flytte ture fra bil til cykel og fremmer en bæredygtig mobilitet. Desuden vil der i alle projekter indgå forbedringer af trafiksikkerhed og tryghed. Flere cyklister og gående vil desuden styrke oplevelsen af byrum og et aktivt byliv. Et veludbygget, sikkert og trygt stinet vil resultere i flere cyklister uanset alder, og der kan dermed også være sundhedsmæssige effekter."

Trafikplan, Frederikssund Kommune:

"Tryghed

Utryghed i trafikken og på vejnettet er et subjektivt begreb, som afhænger af, hvilken trafikant man spørger, og hvilket transportmiddel denne benytter. Begrebet knytter sig til vaner, alder, genkendelighed i vejnettet, trafikmængder, vejudformning m.m.

Det er sjældent, at der konstateres en tæt sammenhæng mellem trafikuheld og utryghed, når vi foretager en udpegning af utrygge lokaliteter i vejnettet. Når borgere oplever, at en vej er utryk, er det ikke nødvendigvis fordi der er mange uheld på strækningen, men man oplever eksempelvis, at der er mange lastbiler, eller at der køres for hurtigt og for tæt på gående og cyklister.

Det er vigtigt, at det er trygt og sikkert at færdes som trafikant på det kommunale vejnet, uafhængig af alder og transportmiddel. Det er vigtigt for borgerne at opleve tryghed ved at færdes i trafikken, da det kan være en væsentlig forudsætning for borgernes mobilitet. Især børn og ældre, som typisk udgør den største gruppe af de lette trafikanter, kan få en væsentlig bedre mobilitet, hvis trygheden på sti- og vejnettet forbedres.

Derfor skal vi også gøre en indsats for at gøre sti- og vejnettet i kommunen mere trygt, så alle kan færdes uden bekymringer.

Trafiksikkerhedsarbejdet er også at arbejde med tryghed ved at etablere stier, midterheller, byporte, indsnævringer og lignende foranstaltninger på vejene."

Det er vigtigt for borgerne at opleve tryghed ved at færdes i trafikken, da det kan være en væsentlig forudsætning for borgernes mobilitet og generelle tryghed.

Belysningsplaner og -strategier

En belysningsplan kan være en vigtig del af en kommunes overordnede byplanlægning og kan bidrage til at skabe mere attraktive, trygge og funktionelle bymiljøer, der reducerer kriminalitet.

Belysningsplaner kan omfatte belysningen i kommunen generelt eller for specifikke områder eller områdetyper – hvis de f.eks. opleves som særligt utrygge. Formålet kan både være at sikre en tryk, effektiv og hensigtsmæssig belysning, der opfylder både funktionelle behov og æstetiske hensyn, samtidig med at der tages hensyn til energieffektivitet.

En belysningsplan kan både definere fokusområder, guidelines, principper og koncepter for, hvordan ny belysning kan implementeres. De kan sætte retningen for, hvor der skal belyses, og hvilken udformning lyskilder skal have. Der kan differentieres mellem forskellige områdetyper. En lokalplan kan også regulere fremtidige belysningsanlæg på veje, stier, pladser og andre færdselsarealer.

Eksempler:

Belysningsmasterplan, Københavns Kommune

"ANBEFALINGER FOR TRYK BY

*Oversigtsforhold og overvågning
Gadebelysning skal anskues som en del af den lokale og uformelle overvågning. Når det handler om at forebygge kriminalitet i det offentlige rum gælder devisen: hvor der er lys, er der øjne der ser – og dermed tryk.*

*Det rigtige lys i lokalområder
Tydelige grænsedragninger mellem private og offentlige rum, der med god gadebelysning signalerer områdes forvaltning, ordensmæssige standard og det æstetiske niveau, har vist sig at reducere kriminaliteten markant. Det anbefales at betragte lys og lysinitiativer som en måde at styrke social sammenhængskraft i nabolag.*

” Undersøgelser viser, at kriminalitet på gader og veje falder med 21 % på steder, hvor man har forbedret gadebelysningen.”²⁴

Genkendelse af ansigter

Det er vigtigt, at et område er tilpas oplyst til, at man kan bedømme ansigter således at man opfatter modgåendes karakter og ikke blot deres silhuetter.

Indbydende byrum skaber tryk

Belysning bør bruges kvalitativt for at øge attraktionen af et byrum, og dermed tiltrække folk til at opholde sig. Et veldefineret og benyttet offentligt rum bidrager via en samtidig tilstedeværelse af mennesker til et virtuelt fællesskab, som styrker oplevelsen af tryk. Især en indsats for at øge koncentrationen af gående og cyklister kan virke tryksskabende.

Gode sigtelinjer

Det anbefales at arbejde med strategiske belysning i forhold til sigtelinjer og orientering. Gode sigtelinjer, der spiller sammen med arkitektonisk belysning og udjævner mørke korridorer, skaber tryk. At kunne læse sine omgivelser og danne sig et hurtigt overblik over rummets udformning og dimensioner er afgørende for at undgå overraskelser – og dermed for oplevelsen af kontrol og sikkerhed.”

Belysningsplan, Albertslund Kommune

” En god belysning kan øge trafiksikkerhed og oplevelsen af tryk ved at skabe gode synsforhold for alle trafikanter. Belysningsplanen vil have fokus på at bidrage til øget trafiksikkerhed og oplevelsen af tryk for alle trafikanttyper på kommunens sti- og vejnet. (...)

Sidehængte gadelamper medvirker til, at vi kan aflæse andres ansigtstræk og vurdere, om de ser venlige ud. Det har betydning for oplevelsen af tryghed.

2.2.2 Trafiksikkerhed

Trafiksikkerhed handler om at skabe tilstrækkeligt gode synsforhold for alle trafikantgrupper. Dette betyder, at både hårde og bløde trafikanter skal kunne overskue forløb af veje, cykelstier og fortove. De skal ligeledes kunne vurdere genstande, andre trafikanter og forhindre på trafikarealet i passende afstand. Hvis trafikanterne oplever gener fra vejbelysningen, fx blænding eller mørke huller falder sikkerheden. Derfor spiller lyskvalitet og visuel komfort en væsentlig rolle i forhold til sikkerheden. Belysningen bør altid planlægges med afsæt i en grundig analyse af den aktuelle vejstrækning, herunder hvilke typer trafikanter, vejstrækningen er beregnet for.

2.2.3 Tryghed

Tryghed er grundlæggende en oplevelse og en følelse. Den er derfor meget individuel. En velplanlagt belysning, der skaber gode synsforhold, letter orienteringen, skaber overblik og øger generelt følelsen af tryghed. Blænding kan til eksempel være med til at skabe utryghed, idet man oplever omgivelserne som mørke. Ligeledes kan steder med hærværk føles utrygge. Erfaringsmæssigt kan belysning virke kriminalpræventivt. I parker og på pladser hvor hærværk og lignende er et stort problem, kan der designes og projekteres belysningsanlæg, som kan afhjælpe sådanne udfordringer. Kriminalpræventive anlæg skal, ligesom al anden belysning, følge vejbelysningsreglerne samt belysningsplanens principper og retningslinjer."

"En del af tryghedsfølelsen er også, at der er områder og aktiviteter for alle aldersklasser"

Master- og helhedsplaner m.m.

Masterplaner, helhedsplaner, dispositionsplaner, omdannelsesplaner og lignende plantyper rummer gode muligheder for at undersøge og afklare tryghedsfremmende og kriminalpræventive løsninger for et by- og boligområde forud for en formel planlægningsproces.

Planerne kan f.eks. bruges til at finde helhedsorienterede løsninger, der skaber samspil mellem tryghedsfremmende indsatser og andre behov i planlægningen såsom klimatilpasning, udformning af bebyggelse og trafikale forhold m.m. De kan også omfatte en tryghedsmæssig og kriminalpræventiv vurdering af området for at identificere udfordringer og muligheder. Planerne kan fungere som et mellemlid, der sikrer sammenhæng mellem kommuneplan og lokalplaner, og de kan definere visioner og udstikke generelle rammer med inddragelse af borgere og interessenter. Da plantyperne er uformelle, kan man frit tilpasse planernes indhold, emner og omfang efter behov. For at sikre en gennemsigtig proces er det en god idé at afgrænse planens formål og indhold tydeligt. De ovennævnte plantyper har ikke retsvirkning, men kan omsættes til og gøres bindende ved udarbejdelsen af for eksempelvis en lokalplan.

De otte principper for tryghedsfremmende byplanlægning kan med fordel bruges som helhedsorienterede retningslinjer i planlægningsprocessen, hvor principperne kan fortolkes og omsættes til fysisk planlægning og indsatser skræddersyet til det konkrete sted, by- eller boligområde.

Eksempler:

Byomdannelsesplan for Odense Havn, Odense Kommune

"TRYGHED

I byrummenes udformning skal der indtænkes løsninger, der er med til at fremme trygheden. Bymiljøet har en stor betydning for menneskers oplevelse af tryghed og omfanget af kriminalitet, hvilket er et vitalt element i forhold til livskvalitet.

Et grundprincip for tryghed er, at der skal være "øjne på gaden", særligt langs promenader, veje og byrum. Det betyder, at der skal være god synlighed i bydelen mulighed for at have overblik over området for på den måde at "se og blive set". Det kan f.eks. integreres i bygningsdesignet med vinduer og udsyn mod byrum.

Tryghedsskabende belysning er vigtig. Der skal være en jævn belysning, som ikke blænder eller forstyrres af andre generende lyskilder. Det er vigtigt, at det er tydeligt for alle, hvad der er offentligt areal, og hvad der er privat eller halvoffentligt areal, da det har betydning for beboernes ansvarsfølelse. Desuden giver det den besøgende udefra en bedre fornemmelse af, hvornår de træder ind på et privat område.

En del af tryghedsfølelsen er også, at der er områder og aktiviteter for alle aldersklasser, samt at området er rent og godt vedligeholdt."

Masterplan for Vridsløse, Albertslund Kommune

"Natur og tryghed

Ved at plante højstammede træer man kan kigge under trækronerne så der sikres tryghed i kvarteret. Buskadser som forhindrer frie kig bør placeres udvalgte steder - f.eks. i periferien af de offentlige rum. Mindre buske kan placeres mere centralt i de grønne arealer. (...)

Trygge forbindelser for bløde trafikanter
Vridsløses indre kerne er næsten friholdt biltrafik, og giver derfor stor mobilitetsfrihed for de bløde trafikanter. Et sti- og cykelsystem kobles på Albertslunds eksisterende stinet og forbinder byen på tværs af området. I Vridsløse er der lagt stor energi i at gøre forbindelserne både trygge og oplevelsesrige for de bløde trafikanter. Forbindelserne ligger derfor oftest i Vridsløses grønne kiler, der friholdes for biltrafik. Områdets forskellige boligkvarterer forbindes på tværs af kilerne med et fint netværk af gangstier."

Biodiversitets- og bynaturstrategier

Klimatilpasning skaber rammer om bynatur og biodiversitet. Tænk trygheden med for at sikre attraktive grønne områder.

Bynatur- og biodiversitetsstrategier kan med fordel omfatte tryghedsfremmende og kriminalpræventive tiltag, så byens rum og grønne områder ikke bliver utrygge. I Danmark har mange kommuner implementeret bynatur- og/eller biodiversitetsstrategier som en del af deres planlægning og bæredygtighedsindsats. Målet er at fremme og bevare natur og biodiversitet inden for byområderne, som er med til at skabe grønnere og mere mangfoldige bymiljøer, hvilket bidrager til at forbedre livskvaliteten for borgerne, beskytte dyrelivet og fremme økosystemtjenester såsom luftrensning, vandregulering og støjreduktion.

Beplantning er et forhold, som let kan skabe dårlige oversigtsforhold i både urbane byrum og grønne områder. For at sikre trygge områder er det oplagt at arbejde med plejeplaner, der sikrer den nødvendige drift. Både ift. at ren- og vedligeholde de grønne områder, men også ift. at beskære beplantning, så der er gode oversigtsforhold.

Eksempler:

Strategi for bynatur i Nivå, Fredensborg Kommune

"Bynatur er naturlig tryghed: Bynatur i Naturbyen Nivå skal bidrage til at fremme trygheden i Nivå. I arbejdet med bynatur skal der fokuseres på at synliggøre livet i Nivå, da liv bidrager til tryghed. Samtidig skal der ved tryghedsskabende pleje og omlægning af drift fokuseres på at skabe gode oversigtsforhold - ved blandt andet at udtynde tæt og vildt buskads og i særlige utrygge områder erstatte tilgroet buskads med højstammede træer."

Frederiksberg Kommunes Strategi For Bynatur og Biodiversitet

"Frodig og tæt beplantning kan i visse situationer skabe utryghed og øge risikoen for uheldsskærsig, lyssky aktivitet. Dette bør der så vidt muligt tages højde for eksempelvis ved etablering af bredere stier, tilpasset belysning og udtynding i buskadser."

Udbud og projektkonkurrencer

Udbud og projektkonkurrencer bruges til at indhente ekstern rådgivning inden for byplanlægning. Kommuner skal ved indkøb af såvel tjenesteydelser som byplanlægningsopgaver over tærskelværdierne følge Udbudsloven. I udbud kan kommunen bl.a. stille krav til, at rådgiveren har erfaringer eller kompetencer inden for tryghedsfremmende og kriminalpræventiv byudvikling, landskabsarkitektur og arkitektur, men også at tryghedsfremmende og kriminalpræventive tiltag er en del af opgaveløsningen.

Hvis kommunen ønsker flere forskellige muligheder for opgavens løsning belyst, kan kommunen som bygherre vælge at afholde en projektkonkurrence. I en projektkonkurrence beskriver kommunen sine behov og krav. Herefter lader de konkurrerende rådgivere foreslå forskellige løsninger. Projektkonkurrencer kan både afholdes som offentlige konkurrencer, hvor alle kan aflevere et forslag, eller med et begrænset antal deltagere.

I udbudsbekendtgørelsen for en projektkonkurrence skal kommunen oplyse, hvordan dommerkomiteen vil bedømme de forskellige forslag. I konkurrenceprogrammet er der mulighed for at stille krav til tryghedsfremmende og kriminalpræventive indsatser i opgaveløsningen. Helt konkret kan der f.eks. stilles krav om, at de otte tryghedsfremmende principper for byplanlægning indarbejdes i konkurrenceforslaget. Eller der kan stilles krav om, at der arbejdes med særlige fokusområder som trygheds-skabende belysning, indbrudsforebyggende udformning af boligområder eller rammer for byliv og øjne på gaden.

Eksempler:

Skovlunde Bymidte, Ballerup Kommune Fra Indbydelse og formål:

"(...) Bymidten skal bindes sammen og sammenhængen til de omkringliggende funktioner og destinationer skal styrkes og synliggøres som udgangspunkt for at skabe rammerne for et trygt, levende og mangfoldigt byliv."

Fra Konkurrenceopgaven:

"Ad Tryghed

- Hvordan der kan skabes tryghed i Skovlunde Bymidte i alle døgnets timer ved en udformning som fremmer overskuelighed, synlige mennesker, positive udfoldelsesmuligheder og tilhørsforhold samt frihed fra utrygge signaler i miljøet*
- Hvordan trygheden kan fremmes også ved færdsel til, fra og gennem Skovlunde Bymidte."*

Frederikssund Maritime Center, Frederikssund Kommune

Der ønskes en bygning med gode interne visuelle forbindelser og en åbenhed, der gør, at man kan se ind i alle rum, når man bevæger sig rundt inde i bygningen. Som bruger må man gerne have en fornemmelse af, hvor der er mennesker til stede, så man kan fornemme aktiviteterne blandt de forskellige foreninger. Desuden skal det være nemt at overskue, når nogen kommer og går i bygningen som et virkemiddel til at skabe en bygning, det føles trygt at opholde sig i. (...)

Der opsættes udendørs belysning i terræn så der opnås et tilgængeligt og trygt område gennem hele året. På bygninger opsættes belysningsarmaturer ved indgange. Alle lukkede rum samt overdækkede og afskærmede arealer inklusiv renovationsplads og cykelparkering, skal forsynes med belysning. Placering og antal af lyskilder i området bør vurderes indgående. Udendørs lysarmaturer skal forsynes med LED og ønskes valgt i vandal-sikker udgave. Belysning udvendig skal styres over CTS-anlæg og skal derudover aktiveres ved bevægelse og skumring."

Bygherrevejledninger

En bygherrevejledning er en guide til de bygherrer, der ønsker at bygge i kommunen. Vejledningen kan hjælpe bygherrer og deres rådgivere med at leve op til kommunens krav, ambitioner og ønsker. Vejledningen kan f.eks. bruges som et supplement til en eller flere lokalplaner. Formålet kan dels være at formidle kommunens visioner og intentioner for et lokalplanområde og dels at give konkrete gode råd og praktiske oplysninger, der er relevante for bygherren tidligt i planlægningsprocessen. Vejledningen kan formidle viden om en gældende lokalplan, lokalplanprocesser, samarbejdet med og i kommunen eller mere konkrete værktøjer.

Bygherrevejledninger kan bruges til at skabe opmærksomhed om og prioritering af tryghedsfremmende og kriminalpræventive indsatser og deres effekt. Der kan som en del af vejledningen udarbejdes en tjekliste over tryghedsfremmende og kriminalpræventive tiltag. En tjekliste kan fungere som et dialogværktøj til kvalitetskontrol, der kan sikre et helhedsblik på tryghedsfremmende og kriminalpræventive indsatser, og at relevante tiltag ikke udelades. Ved at have en struktureret liste over opgaver og/eller krav bliver det også lettere at kommunikere og koordinere samarbejdet mellem bygherrer, deres rådgivere og kommunen.

Eksempel:

Bygherrevejledninger for Søndergård, Ballerup Kommune

"Sikkerhed og tryghed er væsentlige faktorer for vores følelse af velvære og livskvalitet. Tæt byggeri, synlige adgangsforhold, overskuelige boligheder o.lign. bevirker, at der bliver færre tilfælde af hærværk, og at folk føler sig mere trygge, når de færdes i kvarteret. Beboerinddragelse, høje kvalitetskrav og kunst i nærmiljøet bidrager til at give beboerne en glæde ved deres kvarter, en fornemmelse af at høre til, og dermed en større følelse af ansvarlighed for boligområdet."

Resultatet er, at beboerne, udover at føle sig mere trygge, også kan glæde sig over, at deres penge kan bruges til andet end reparationer efter hærværk.

Begrænset kriminalitet i et boligområde har bl.a. disse positive følgevirkninger:

- færre fraflytninger
- mindre huslejetab på tomme lejligheder
- smukke og velholdte bygninger og udearealer og dermed et positivt image både indadtil og udadtil
- lavere vedligeholdelsesomkostninger
- flere midler til rådighed til støtte for beboer initiativer."

Uddrag fra tjekliste:

- *"Er beplantningen placeret, så oversigtsforholdene ikke forringes, når beplantningen gror til?"*
- *Er p-pladserne synlige fra boligerne?"*
- *Er beplantningen på grundens forareal lavere end 0,5 m eller opstammet højere end 2 m?"*
- *Er der en klar opdeling i privat, halvprivat, halvoffentligt og offentligt område?"*
- *Er disse områder delt ved hjælp af barrierer?"*
- *Kan beboerne have et udendørs privatliv, uden at føle sig isoleret?"*
- *Kan man opholde sig ugenert i boligen?"*
- *Har man fra boligen bekvemt udsyn til de nære omgivelser?"*
- *Kan man fra boligen se, hvem der nærmer sig entredøren?"*
- *Er der fysiske muligheder for, også i regnvejr, at mødes med naboen?"*
- *Er vægoverfladerne udendørs robuste?"*
- *Er ydervægge, altaner m.v. udført uden „klatrevenlige“ fremspring?"*
- *Er ovenlys i lave bygninger sikret mod aftagning?"*
- *Er vindueskarmene solidt fastgjort til ydervæggen?"*
- *Er vinduesrammer sikret mod let aftagelighed?"*
- *Er ruderne i de nederste etager monteret med indvendige glaslister, eller med udvendige lister og envejsskruer?"*

Er der en klar opdeling i privat, halvprivat, halvoffentligt og offentligt område? Gode kantzoner kan bidrage til liv langs facaderne, ejerskab til fællesarealer og øjne på gaden.

” Det gælder om at sikre kontakt mellem livet inde i husene og livet ude på gaden (...) den tankegang kan kommunerne f.eks. indarbejde i både arkitekturpolitikker, kommuneplaner og de enkelte lokalplaner ved at stille krav om delvis åbne forhaver og knap så høje hække.”

Tryghed i lokalplanlægning

Lokalplaner omfatter bestemmelser om den fremtidige arealanvendelse, udformning af bebyggelse samt en række andre forhold. Derfor kan de aktivt bidrage til et fysisk miljø, der fremmer tryghed og reducerer kriminalitet.

En lokalplans bestemmelser skal overholdes ved fremtidig udstykning, bebyggelse, beplantning osv. Planen har derimod ikke virkning for eksisterende bebyggelse eller anvendelse. I eksisterende by- og boligområder er andre tiltag og dialogen med borgere, erhvervsliv, grundejere m.fl. derfor afgørende for at få implementeret tryghedsfremmende tiltag: fysisk og socialt.

Der er ikke to by- og boligområder, boligbebyggelser eller byrum, der er ens. Alligevel er der en række generelle tryghedsfremmende tiltag, der kan implementeres gennem lokalplanlægningen.

De er fysiske tiltag, der understøtter et eller flere af de otte principper til tryghedsfremmende byplanlægning.

Tiltagene styrker oplevelsen af tryghed såvel som et godt bolig- og byliv, og så gør de det vanskeligere og mere risikofyldt at begå kriminalitet. De kan både være overlappende og sammenhængende, og nogle vil være relevante at implementere på tværs af forskellige typer af boligbebyggelser, områder og byrum. Den største effekt opnår I ved at kombinere forskellige tiltag og skræddersy dem til det konkrete sted i jeres kommune.

I dette kapitel gennemgår vi tiltag og eksempler på lokalplanbestemmelser for to typer af boligbebyggelser: tæt-lavt eller åbent-lavt boligbyggeri og etagebebyggelser og for vores by- og boligområders mange forskellige mellemrum og byrum.

Åbent-lavt og tæt-lavt boligbyggeri

Når et boligområde er indrettet, så det er muligt at holde øje med naboens hus, stier, veje og parkeringspladser, øges trygheden, og risikoen for kriminalitet bliver mindre.

Mange danskere bor i villaer, parcelhuse, rækkehuse eller klyngebebyggelser, såkaldt åbent-lavt og tæt-lavt byggeri, alt efter hvor tæt bygningerne ligger. I det åbent-lave og tæt-lave boligbyggeri kan man aktivt fremme naboskaber og tryghed ved at styrke overblik og synlighed såvel som øjne på gaden og fællesarealerne. For at styrke et trygt nabolag kan man bl.a. arbejde med, at boligarkitekturen åbner sig mod vej eller gade såvel som åbne forhaver og

lave hække og hegn – så bliver der plads til en snak med naboen på vej til arbejde eller hen over hækken.

Her gennemgår vi de muligheder, der er for at påvirke forhold inden for den enkelte matrikel. Det er også oplagt at arbejde med selve fællesarealerne for at sikre flere øjne på gaden, hvilket vi vender tilbage til i afsnittet om mellemrum og byrum.

Placering af døre mod gade

Døre kan placeres, så de kan ses fra veje, stier og omgivende boliger. Når døre placeres på forsiden af huset ud mod adgangsvejen og fællesvej, frem for på siden eller bag ved huset, er det sværere for en potentiel indbrudstyv at trænge ind uden at blive opdaget. Derudover kan det øge den sociale kontakt mellem naboer. Ved nye boligområder kan placering af indgangsdøre defineres i lokalplanbestemmelser om udformningen af bebyggelsen. Ved eksisterende boligområder vil bestemmelserne være bindende for nybyggeri.

Eksempel på bestemmelse:

Lokalplan nr. 132 for bykvarteret Egebjerggård, Ballerup Kommune

"§ 6.3: Alle indgange til boligerne skal vende ud mod gaden eller, hvis bebyggelsen ikke ligger langs en gade, vende ud til et fælles adgangsareal for bebyggelsen.

Note: kravet om at orientere bygninger og indgange mod gaden har til formål at øge trygheden, forebygge kriminalitet og fremme den sociale kontakt beboerne imellem."

Placering af vinduer

Vinduer kan placeres i alle facader og gavle med henblik på at undgå tillukkede facader ud mod veje, stier og fællesarealer. Dermed sikres der overblik og synlighed og øjne på gaden. Den uformelle overvågning er både tryghedsskabende og potentielt kriminalpræventiv.

Ved nye boligområder kan placering af vinduer indtænkes, når der laves lokalplanbestemmelser om udformningen af bebyggelsen. Ved eksisterende boligområder vil bestemmelserne være bindende for anvendelse og udformning af en bygning, der skal genopføres.

Eksempler på bestemmelser:

Lokalplan, 4.5-3 - Boligområde på Nørager og i forlængelse af Morsøvej og Vendsysselvej, Sønderborg (omdannelsesområde)

"§ 6.4 Gavle

Gavle skal fremstå med åbninger i form af vinduer.

Note - § 6.4 Gavle Formålet med bestemmelsen er at understøtte og videreføre den åbne og sam-

menhængende bebyggelseskarakter, som er fremherskende i området i dag. Dertil medfører kravet om vinduesåbninger mod gaden og fællesområder at fornemmelsen af tryghed øges, og med flere øjne på gaden fremmes en tryghedsskabende effekt og den sociale kontakt beboerne imellem styrkes. Med gavle menes derfor gavle for enden af en rækkehusbebyggelse. Mindre gavlpartier ved forskydninger af de enkelte boliger inden for en rækkehusbebyggelse er ikke omfattet af bestemmelsen."

Lokalplan 4-5-103, Boliger og institutioner, Venøsundvej og Tornhøjvej, Aalborg Kommune

"6.4 Gavlfacader, delområde A, C, D og G Gavlfacader med retning mod Astrupstien, Venøsundvej og Tornhøjvej skal have mindst én vinduesåbning til primært opholdsrum, altan, terrassedør o.l.

Desuden gives med planens pkt. 5.7 (nyt vindue) mulighed for etablering af altaner mod Astrupstien, Venøsundvej/Tornhøjvej.

Ad 6.4 Bestemmelsen skal understøtte ønsket om at skabe et aktivt område, hvor det vil være trygt at færdes på alle tider af døgnet."

Åbne forhaver

Åbne forhaver og -arealer kan fremme tryghed i boligområdet og virke kriminalpræventivt. For at mindske risikoen for indbrud i boligen er anbefalingen, at forhaver har en åben karakter. Har levende hegn og plankeværk en højde på maks. 1,2-1,5 meter, kan det have en kriminalpræventiv og tryghedsskabende effekt. Det skaber både mulighed for overblik og synlighed samt øjne på gaden. Når et boligområde er indrettet, så det er muligt at holde øje med naboens hus, stier, veje og parkeringspladser, øges trygheden, og risikoen for kriminalitet bliver mindre. Forhaver og -arealer må gerne fremstå halvprivate eller private. Det giver personer udefra en fornemmelse af, hvornår de træder ind på et mere privat område.

I lokalplaner kan der optages bestemmelser om forhavens karakter og hegns- samt hækhøjde, hvilket sikrer åbne forhaver. I eksisterende boligområder vil regulering af beplantningens højde kun have betydning for ny beplantning.

Eksempel på bestemmelse:

Lokalplan 4.10-15, Bevarende lokalplan for Brohovedvej, Birke Allé m.fl., Sønderborg Kommune

"§ 8.1: I delområde 1 skal forhaver fremstå med en åben og grøn karakter. Således må maks. 50 pct. af forhavens areal fremstå med fast belægning, grus el.lign. Der må etableres levende hegn langs vejskel i en maks. højde på 150 cm forudsat, at de placeres min 0,3 meter inde på egen grund. Langs vejskel orienteret mod Brohovedvejs øst-vest gående forløb må levende hegn have en maks. højde på 1,8 meter.

§ 8.2: I delområde 2 skal forhaver fastholdes med en grøn og åben karakter i overensstemmelse med områdets oprindelige bebyggelsesplan. Således må maks. 40 pct. af forhavens fremstå med fast belægning, grus eller lign., og der må ikke etableres hegn til gadesiden. Fællesarealet skal friholdes for byggeri og beplantning.

§ 8.3: I delområde 3 skal forhaverne fastholdes med et grønt og åbent præg i tråd med områdets oprindelige bebyggelseskarakter. Således må maks. 50% af forhavens areal fremstå med fast belægning, grus el. lign. Der må etableres hegn mod gadesiden i en maksimal højde af 100 cm. Disse skal fremstå i overensstemmelse med den stedlige bebyggelseskarakter og udføres som murede piller med mellemliggende, hvidmalet stakit/profilerede brædder eller i form af lav hæk."

Eksempel på bestemmelse:

Lokalplan 2016-4, Boligområde nord for Bjernevej, Faaborg-Midtfyn Kommune

"§ 8.9: Hegn mod sti, fællesareal og nabo skal være levende hegn.

(...)

§ 8.11: Hegn mod fællesvej samt hegn mellem vejskel og byggelinjen må ikke være højere end 1 meter over naturligt terræn. Så gaderum fremstår åbne og let overskuelige."

Skure, udhuse og carporte

Fritliggende skure, udhuse, carporte mv. kan skabe gemme- og skjulesteder og forhindre overblik og synlighed mellem bolig og vej. Der kan laves bestemmelser om placering og udformning af fritlig-

gende garager, carporte og skure i lokalplaner. De kan f.eks. definere, at placering af carporte og skure på forsiden af boligen skal være bag byggelinjen, og at carporte kun må opføres som en åben konstruktion uden sidebeklædning. Det sikrer synlighed og overblik mellem bolig, vej og andre fællesarealer.

Eksempel på bestemmelse:

Lokalplan 4.10-15, Bevarende lokalplan for Brohovedvej, Birke Allé m.fl., Sønderborg Kommune

"§ 5.2: Der må opføres én carport til hver bolig, placeret i direkte forlængelse af de oprindelige, indbyggede garager og med en maks. bredde på 6,0 meter (...) Drivhuse, skure og andre småbygninger må kun etableres til havesiden.

§ 5.3: Beboelsesbygninger skal placeres langs de på kortbilag 3 angivne byggelinjer og orienteres således, at gavl eller facade ligger vinkelret på vejen.

Garager, carporte, skure, mindre småbygninger samt båse til henstilling af affaldsbeholdere, må kun etableres bag de angivne byggelinjer.

§ 6.5.10: Carporte må kun opføres som en åben konstruktion i træ uden sidebeklædning, og skal fremstå med fladt tag."

Tilladte typer af belysning

Det kan virke tryghedsskabende, hvis der etableres udendørsbelysning omkring boligerne. Der kan ikke laves påbud om belysning på private grunde. Der er dog hjemmel til at fastsætte bestemmelser om belysning på veje, stier, pladser og andre færdselsarealer, hvilket du kan læse om i afsnittet om mellemrum. Til gengæld kan der laves bestemmelser om tilladte typer af belysning: Derved kan man f.eks. understøtte en jævn belysning, som ikke blænder jf. princippet om tryghedsskabende belysning.

Eksempel på bestemmelse:

Lokalplan 271, Boligformål – Baungårdsvej, Vejen Kommune

"§ 8.5: Al udendørs belysning skal være nedadrettet og må ikke være blændende eller virke generende på omgivelserne."

” I det åbent-lave og tæt-lave boligbyggeri kan man aktivt fremme naboskaber og tryghed ved at styrke overblik og synlighed såvel som øjne på gaden og fællesarealerne.”

Flow gennem området og gode kantzoner bidrager til trygge boligområder.

Etagebebyggelser

Kontakt mellem livet inde i husene og udenfor kan bidrage til øjne på gaden og tryghed.

45 % af danskerne bor i etagebyggeri af vidt forskellig karakter. Nogle etageboliger ligger i karréer i byens gader og er integreret i bymidten og ved torve og strøg. Andre ligger som blokbebyggelser, punkthuse og højhusbyggeri omgivet af fælles eller offentlige arealer, grønne friarealer og parkering.

Man kan aktivt styrke trygheden i etagebyggeri og -bebyggelser ved at fremme livet mellem husene. Arkitektonisk kan man planlægge for levende kantzoner med altaner, terrasser og små forhaver eller åbne og levende stuetager. Det skaber liv langs facader, mulighed for at møde overboen såvel som øjne på gaden og ansvar for fællesarealer. I en større skala kan man åbne boligområder op og skabe gode forbindelser til de omkringliggende kvarterer.

Det sikrer, at vores områder er integreret i lokalsamfundet og inviterer mennesker og liv indenfor. Det bidrager til et større flow af mennesker gennem bebyggelsen, så mellemrum og byrum ikke opleves som mennesketomme.

I lokalplanlægningen findes en række muligheder til at styrke det psykologiske ejerskab og ansvarlighed over for udearealer, overblik og synlighed såvel som øjne på gaden i og omkring etagebyggeri. Her gennemgår vi de muligheder, der er for at påvirke trygheden gennem bebyggelsers og bygningers udformning. Det er også oplagt at arbejde med selve de offentlige og fælles arealer for at sikre flere øjne på gaden, hvilket vi vender tilbage til i afsnittet om mellemrum.

” Arkitektonisk kan man planlægge for levende kantzoner med altaner, terrasser og små forhaver eller åbne stueter. Det skaber liv langs facader, mulighed for at møde overboen såvel som øjne på gaden og ansvar for fællesarealer. ”

Indgange og opgange

Godt overblik og synlighed omkring indgange og opgange kan bidrage til tryghed. Indgangspartier kan fungere som mødesteder for beboere ved at integrere hverdagsfunktioner som cykelparkering, postkasser og siddepladser. Det kan endda fremme mødet mellem beboerne på vej til og fra hjemmet og til en klar afgrænsning mellem det private og det offentlige rum og det psykologiske ejerskab. Placering af indgange ud til for eksempel parkering og grønne arealer kan bidrage til et flow af mennesker gennem områderne. Det bidrager til øjne på gaden og omvendt en tryk ankomst til hjemmet.

Detaljer som transparente ankomstforhold med glasdøre og vinduer til opgange, frem- og tilbagetrækninger, facadebegrønning, god belysning og særlige materialer kan forbedre indgangenes karakter. Porte kan med fordel designs med brede, transparente åbninger, så de ikke får karakter af skjulesteder og samtidig giver mulighed for overblik og synlighed til tilstødende arealer. Overblik, synlighed og belysning i og omkring bygningen virker indbrudsforebyggende.²⁵

I lokalplanlægningen kan bestemmelser om kantzoner understøtte det tryghedsfremmende princip om at sikre synlighed og overblik ved at undgå blinde, inaktive og visuelt tillukkede facader omkring indgange og opgange. Derudover kan bestemmelserne diktere, fra hvilke arealer opgange skal placeres ud til for at skabe liv i arealerne omkring byggeriet.

Eksempler på bestemmelser:

Lokalplan nr. 49, Enghave Brygge, Københavns Kommune

”Indgange på de nordvendte facader på boligblokkerne skal etableres som 'indgangszoner' med tilbagetrækninger eller fremspring, som markerer grænsen mellem offentligt og privat og integrerer adgangsforhold med andre funktioner, jf. § 8, stk. 8. (...) Langs nordvendte og vestvendte facader uden kantzoner skal indgangspartier udformes med tilbagetrækninger eller fremspring, som integrerer adgangsforhold med f.eks. belysning, cykelparkering, mødesteder og lignende.

Note: Porte Indgange kan forstærkes med brede portmotiver, der giver kig og adgang til de grønne gårdrum. Portrummet kan indrettes med f.eks. kajakopbevaring, cykelparkering og legeredskaber. For at skabe tryghed i portrummet kan her placeres udadvendte eller fælles funktioner. Transparente facader og indgangsdøre bidrager i bebyggelsen med lys og aktivitet."

Lokalplan 1-2-118, Etape 1, Stigsborg Havnefront, Nørresundby Midtby, Aalborg Kommune
6.8 Porte

"Porte skal være i højformat, og højden skal min. være den fulde stueetage. Porte skal formgives og indrettes, så de døgnet rundt virker imødekomende og trygge at færdes i og ved, bl.a. via belysning. Ad 6.8 Høje porte er med til at sikre lys, luft og tryghed i portene. "Den fulde stueetage" skal forstås som stueetagens højde fraregnet konstruktioner og nødvendig isolering af 1. sal. Der kan med fordel etableres andre funktioner, såsom depotrum eller overdækket cykelparkering i forbindelse med porte. Antallet og størrelse på porte ud til fordelingsveje skal nøje overvejes for at sikre gårdrummene mod trafikstøj, jf. punkt 10.1."

Udadvendte funktioner i stueetager

Udadvendte funktioner og aktive stueetager kan bidrage til liv i boligområdet og et flow af mennesker omkring etagebebyggelsen. Det er afgørende at sikre transparente og åbne facader, der giver synlighed og overblik, så de udadvendte funktioner bidrager til øjne på gaden.

Udadvendte funktioner kan være offentlige tilbud som daginstitutioner, kommunale servicefunktioner, erhverv og butikker eller kultur- og sportsaktiviteter. De kan også være af mere privat karakter, f.eks. et boligselskabs ejendomskontor, vaskeri, fitnesslokale eller fælleslokaler. De mere lokalt forankrede funktioner kan bidrage til det psykologiske ejerskab til området. Ved at vælge forskellige funktioner, der inviterer til aktiviteter hen over store dele af døgnet, kan man understøtte tilstedeværelsen af mennesker i både arbejdstid og aften timer, hvor der typisk er lav aktivitet i boligområdet. Fællesfunktioner kan også placeres strategisk omkring indgangspartier.

Stueetagens anvendelse kan reguleres i lokalplaner. Der kan for eksempel stilles krav om, at stueetagen anvendes til publikumsorienterede serviceerhverv, kulturelle og fritidsprægede funktioner eller institutions- og virksomhedsfunktioner.

Eksempler på bestemmelser:

Lokalplan nr. 1181, Boliger sydøst for Dagmar Petersens Gade, Aarhus Kommune

"§ 3.4: I byggefelt A, C, E og G skal mindst 80% af facaden i stueetagen være aktiv og/eller udadvendt og skal indeholde publikumsorienterede serviceerhverv som butikker, restauranter/cafeer, gallerier, frisører, ejendomsmæglere, banker og lignende, publikumsorienterede kulturelle og fritidsprægede funktioner, publikumsorienterede institutions- og virksomhedsfunktioner som foyer, reception og kantine samt udadvendte fællesanlæg og beboerfaciliteter, som klubber, værksteder, beboerlokaler og faciliteter til opbevaring af kajakker, både, cykler m.v."

Sundbyøster Skole, Lokalplan nr. 490 med tillæg nr. 1, Københavns Kommune

"Af hensyn til bebyggelsens ydre fremtræden og tryghed for ophold mv. på de omkringliggende arealer, skal facaderne på ny bebyggelse udformes, så de fremstår åbne / transparente og integreret med omgivelserne. c) I vinduer må kun anvendes klart planglas uden spejlende virkning. d) Butiksfacader skal fremtræde med udstillingsvinduer. Vinduer må ikke blændes ved tilklæbning eller lignende således, at de får karakter af facadebeklædning."

Altaner, balkoner og tagterrasser

Altaner, balkoner og tagterrasser kan bidrage til overblik og synlighed samt øjne på gaden. Det kræver transparente og åbne altaner, balkoner og tagterrasser, der fremmer oplevelsen af "at se og blive set".

Altaner, balkoner og tagterrasser kan reguleres gennem lokalplaner med bestemmelser om materialer og transparens.

Eksempler på bestemmelser:

Forslag til lokalplan med tilhørende forslag til kommuneplantillæg, Kvarteret ved Bella Center II

"§ 6, stk. 1, Altaner, karnapper, altangange, a: Indtil 6. etage skal værn om altaner og tagterrasser fremstå som helt eller delvist transparente."

Forslag til Lokalplan nr. 1103, Blandet byområde ved Åby Ringvej, Edwin Rahrsvej og Gudrunsvej i Gellerup, Brabrand Indeholder Tillæg nr. 45 til Kommuneplan 2017, Aarhus Kommune

"§ 8.16: Tagterrasser må kun afskærmes med helt eller delvist transparent værn af glas og/eller metal (...)"

Lokalplan 4.1-7 - Sønderborg bymidte, Sønderborg Kommune

(...) Altaner giver mulighed for udeophold i umiddelbar tilknytning til boligen, bidrager til et bedre byliv og øger boligens kvalitet. Ved at skabe kontakt mellem livet i husene og livet på gaden og i gården, kan altaner ligeledes bidrage til et trygt og levende bymiljø. Altaner giver også mulighed for at dyrke andre og flere planter end en vindueskarm tillader. Flere planter og mere grønt er ikke kun til glæde for beboere, men også for naboer, forbipasserende og byen som helhed. (...) § 7.6.6 Altanværn skal udføres i glas eller med lodrette og spinkle balustre i metal eller træ, der males med en heldækkende farve, som harmonerer med facaden. Eventuel Vindafskærmning må kun udføres i farveløst klart glas og skal monteres på indersiden af altanværnet."

Offentlighedszoner og tilhørsforhold

En klar markering af offentlige, halvoffentlige, halvprivate eller private zoner signalerer tydeligt til beboerne samt udefrakommende, hvem der har ejerskab til forskellige områder som fællesarealer, terrasser og haver. Det har betydning for beboernes tryghed samt deres følelse af ejerskab og ansvar til området. Der skal ikke være tvivl om, hvornår man træder ind på et mere privat område. Det handler grundlæggende om at tydeliggøre opsynet og forvaltningen af private områder og fællesområder og undgå, at

områder fremstår som "ingenmandsland". Gode, halvprivate kantzoner, hvor beboerne trygt kan opholde sig på deres terrasser, haver o.lign., fremmer liv langs bygningens facader. Det giver øjne på de bolignære fællesarealer og mulighed for en snak med de andre beboere, når de kommer forbi.

Grænserne mellem de private, halvprivate, halvoffentlige og offentlige zoner kan markeres med både reelle og symbolske barrierer. De kan omfatte forskellige former og farveskift i belægningen, beplantning, belysning og lignende.

Lokalplanlægningen kan fastsætte bestemmelser vedrørende indretning af kantzoner, som kan markere overgangen fra private til offentlige områder.

Eksempel på bestemmelse:

Lokalplan 607 for et blandet bolig- og erhvervsområde ved "Krøyers Plads", Jessens Mole 7-9, Svendborg Kommune

*"§ 10.2: ... Hvis der etableres privat opholdsareal for boliger i stueplan inden for det på Kortbilag 2 viste areal til ophold, skal *kantzonen fremtræde med tydelig privat eller halvprivat karakter (...)"*

*Note: * Kantzonen er overgangen mellem bygning og uderum. I forbindelse med boliger eller andre private rum i stueetagen understøtter kantzonen privatheden ved at skabe distance mellem den private sfære og det fælles uderum. Samtidig kan kantzonen indrettes som en halvprivat zone til ophold og beplantning."*

Godt overblik og synlighed omkring indgange og opgange kan bidrage til tryghed. Indgangspartier kan fungere som mødesteder for beboere ved at integrere hverdagsfunktioner som cykelparkering, postkasser og siddepladser."

Byrum og mellemrum

Den regelmæssige brug af opholds- og udfoldelsesmuligheder kan fremme et psykologisk ejerskab og ansvarlighed for vores byrum.

Pladser og parker, havnepromenader, grønne fællesarealer med legepladser, åbne gårdrum, stationsforpladser, sti- og vejssystemer og parkeringspladser med mere skaber rammer om ophold, aktivitet og transport. Byens rum består i bred forstand af både store og små, mere eller mindre offentlige uderum. De ligger mellem og uden om vores boliger, boligbebyggelser og boligområder.

Vi kan aktivt fremme bolig- og byliv såvel som tryghed i de mange byrum og mellemrum – hvad end de er pladser midt i byen eller fællesarealer mellem vores huse. Det kan anbefales, at der indtænkes brug af opholds- og udfoldel-

sesmuligheder for forskellige typer af borgere på tværs af generationer: børn, unge, ældre, hundeluftere og motionister m.fl. Den regelmæssige brug af opholds- og udfoldelsesmuligheder kan fremme et psykologisk ejerskab og ansvarlighed for områderne.

I lokalplanlægningen findes en række muligheder til at styrke overblik og synlighed, psykologisk ejerskab og ansvarlighed, øjne på gaden, tryghedsskabende belysning samt ren- og vedligehold i byens rum og mellemrum. Det er oplagt at arbejde med at skabe synergi mellem de forskellige tryghedsskabende tiltag.

Offentlige rum og fælles udearealer

En god integration af byrum og fælles udearealer kan fremme tryghed. Placeringen af byrum og udearealer i forhold til boliger og sti- og vejssystemer kan bidrage med levende kantzoner, ophold og et flow af mennesker gennem fællesområdet og aktivitet på mange tider af døgnet. Det sikrer øjne på gaden, og at fællesarealer, grønne områder og byrum ikke fremstår øde eller mennesketomme. Man kan desuden fremme et godt overblik og god synlighed bl.a. ved at holde beplantning såvel som hække og hegn lave i og omkring uderummet.

I lokalplaner kan omfanget af friarealer fastsættes sammen med rammer for deres størrelse og placering. Dermed kan lokalplanen sikre, at fællesarealer er velintegreret i området. I lokalplanen kan etableringen også gøres til en betingelse for ibrugtagning af nye bebyggelser. Der kan fastlægges bestemmelser om beplantning, herunder f.eks. lave beplantningstyper og opstammede træer, der sikrer overblik og synlighed. Der kan også laves bestemmelser om indretning, herunder konkret udformning, der henvender sig til specifikke målgrupper, placering og omfang af legepladser såvel som møblering f.eks. bænke.

Eksempler på bestemmelser:

Lokalplan 10-020-0001, Boligområde nord for Krogsgårdsvej i Andrup syd, Esbjerg Kommune

"9.11 Det centrale fælles opholdsareal i delområde B, vest for Østergårdsvej, skal anlægges som græsareal med håndtering af overfladevand, enkelte grupper af løvfældende træer og buske. Buske og træer skal anvendes, så der af tryghedsfremmende hensyn ikke opstår områder uden mulighed for ind- og udkig. Buske og træer skal bestå af hjemmehørende eller egnstypiske arter, der er tilpasset områdets vækstbetingelser. Området kan indrettes med aktiviteter som boldbane, legeplads, bålplads og lignende."

Lokalplan nr. 132 for bykvarteret Egebjerggård, Ballerup Kommune

"§ 8.1: Al hegning mod grønne arealer – både private og offentlige – skal ske i form af levende hegn eller hæk, evt. suppleret med trådhegn bag hæk på egen grund. Hække skal holdes i en maks. højde

på 1,5 m, målt udefra (fra vejen).

Note: formålet med bestemmelsen er at understøtte det landskabelige præg mod omgivelserne. Den maksimale højde for hække fastsættes af kriminalpræventive hensyn og har til formål at sikre gode oversigtsforhold og dermed tryghed i området."

Lokalplan 4-5-103, Boliger og institutioner, Venøsundvej og Tornhøjvej, Aalborg Kommune

"Fælles opholdsarealer på terræn skal anlægges med et grønt præg og som større sammenhængende arealer. De fælles opholdsarealer skal indrettes med en varieret vegetation af naturgræs, blomster, lavere buske og mindre/mellemstore solitære træer, som kan bidrage til en visuel åbenhed, der sikrer, at det føles trygt at færdes i området. (...) Beplantning på de lokale pladser skal have en gennemsigtighed, således at det føles trygt at færdes i området."

Lokalplan 1-2-118, Etape 1, Stigsborg Havnefront, Nørresundby Midtby, Aalborg Kommune 7.9 Byrum – 'Skolepladsen'

"Der skal opnås en høj grad af tryghed på pladsen ved at arbejde med belysning og gøre rummet visuelt overskueligt. Herunder skal terrænbearbejdning og indretning af pladsen særligt medvirke til at understøtte et overskueligt forløb langs den primære, øst-vestgående bevægelseslinje. (...) Belysningen på pladsen skal understøtte rummets brug og give en tryk færdsel. Pladsen kan desuden lyssættes mere kunstnerisk for at iscenesætte byrum og børn- og ungeunivers."

Sundbyøster Skole, Lokalplan nr. 490 med tillæg nr. 1, Københavns Kommune

"Pladsen kan udformes kunstnerisk med f.eks. vandelementer og skal indrettes med mulighed for ophold, leg, etc. Der skal etableres siddemuligheder. Indretning af byrum med beplantning, belysning og andet inventar skal ske således, at der skabes tryghed og overskuelighed samt at der tages hensyn til kantzoner ved bebyggelserne. Det eksisterende 'torvetræ' skal fremstå som et væsentligt element på pladsen."

Lokalplan 11.55 for Strandby Høje (etageboliger) og ny busterminal ved Hundige Station, Greve Kommune

"§8.4 Fælles friarealer (...) De fælles friarealer skal fremstå begrønnede med beplantning og regnvandsbede. Ved valg af beplantning skal der være et fokus på, at der skal skabes et trygt fælles friareal eksempelvis med opstammede træer og anden beplantning med en maksimal højde på 1,2 meter."

Stisystemer og stier

Stisystemer skal være nemme at navigere i, og de kan med fordel udformes hierarkisk i hovedstier og mindre, sekundære stier. Stier skal gerne have udsigt til siderne, så der ikke opstår gemmesteder og blinde vinkler. Sørg gerne for, at der er overblik og synlighed til stierne fra boligerne omkring eller ved at holde beplantningen, så den fremstår transparent.

I lokalplaner er der hjemmel til at regulere veje og stier inklusive stibredde. Der kan nedlægges forbud mod høje hegn og hække langs stier og ud mod veje for at sikre overblik og synlighed. I lokalplaner kan der laves bestemmelser for sti- og vejnets udformning, for eksempel mht. stiers forløb, belysning og belægning og beplantning omkring stier.

Eksempel på bestemmelse:

Lokalplan 4-5-103, Boliger og institutioner, Venøsundvej og Tornhøjvej, Aalborg Kommune

"7.2 Grønne forbindelser langs stierne (...) De fælles friarealer skal udlægges med en bredde på min. 15 meter på den ene side af stiudlægget. Arealerne skal anlægges med en åben, grøn karakter og skal fremstå som et græsareal med vilde blomster, spredte solitær-træer og buske. Der kan opsættes borde og bænke samt etableres legepladser, der kan understøtte arealets anvendelse til leg- og ophold. Ad 7.2 Etablering af fælles friarealer i tilknytning til de nord-syd gående stiforbindelser skal tydeliggøre stiforbindelserne på tværs af området og skal sikre en åbenhed, der gør, at man føler sig tryk, når man færdes i området."

Belysning

Det har en kriminalpræventiv effekt, hvis stier, veje, fællesarealer og arealer er oplyst i de mørke timer. Kvaliteten af belysningen er vigtig: Lyset må ikke blænde eller give lysgener ind i områdets boliger. Lyset skal have god farvegengivelse og gøre det muligt at se personers ansigtstræk på afstand. Desuden må det ikke være for kraftigt, så det skaber for store kontraster mellem oplyste og mørke områder.

I lokalplaner er der hjemmel til at fastsætte bestemmelser om belysning på veje, stier og andre færdselsarealer. Man kan stille detaljerede krav om udformning af belysning, og hvor den skal placeres. Lyspunkthøjden kan f.eks. reguleres, hvis der er en planlægningsmæssig begrundelse for bestemmelserne.

Eksempler på bestemmelse:

Lokalplan nr. 584 for boligområde nord for Holbækvej i Kalundborg, Kalundborg Kommune

"Belysning 5.5 På Stamvejen skal der etableres vejbelysning svarende til Klasse E2, med en maksimal lyspunktshøjde på 6,00 m. På fordelingsvej og boligveje skal der etableres vejbelysning svarende til klasse E2. Belysningen skal udføres med parkarmatur med en maksimal lyspunktshøjde på 4,00 m. Lyskeglen på vejbelysning skal skærmes således at den lyser ned på vejen og belysning mod havearealer skal begrænses. (...) På stier i området skal der etableres orienterende tryghedsskabende belysning i form af pullertbelysning eller parkbelysning med maksimal lyspunktshøjde på 3,50 m."

Lokalplan 1-2-118, Etape 1, Stigsborg Havnefront, Nørresundby Midtby, Aalborg Kommune

"9.7 Belysning (...) Belysning skal udformes på en måde, der medvirker til at give området en kvalitativ og arkitektonisk bymæssig identitet. I belysningsplanen skal der udover funktionsbelysning tages stilling til, hvordan brug af belysning kan fremme af tryghed og visuel identitet, samt hvordan der kan arbejdes med midlertidige belysningsløsninger og nytænkende SMARTe løsninger på konkrete behov. (...) Ad 9.7 Grundbelysningen er den belysning af gader, stier og byrum, som er en forudsætning for, at borgere og brugere kan færdes trygt og sikkert gennem byen"

” Det handler om at designe boligområder, hvor det er let at få øjenkontakt.”

Lokalplan 11.55 for Strandby Høje (etageboliger) og ny busterminal ved Hundige Station, Greve Kommune

”§9.3 Belysning ved boligerne Ved adgangs- og parkeringsareal langs Hundige Stationsvej skal der etableres effektiv og tryghedsskabende belysning af vej, fortov og parkeringsarealer, f.eks. ved brug af parkarmaturer eller pullerter. Parkarmaturer på parkeringspladser skal have en lyspunktshøjde på maksimal 4,5 meter. Ved alle indgange til bebyggelsen skal der etableres effektiv og tryghedsskabende belysning for eksempel ved brug af facade-monteret armaturer. På de fælles friarealer inklusiv ramper, trapper og gangarealer ud mod banen skal der etableres tryghedsskabende belysning, så der ikke opstår mørke lommer for eksempel med pullerter og parkarmaturer og effektbelysning i plantebede. Eksempel på belysning kan ses på vignetten 9. Belysningsarmaturerne må ikke blænde.”

Veje og parkering

Disponeringen af veje, stier og parkering har betydning for trygheden i vores by- og boligområder. Det kan mindske utryghed, hvis trafikarterne er samlet. Derudover kan alle former for trafik føres gennem frem for uden om et bolig- eller byområde: Gennemkørende trafik ved lav hastighed er en fordel. Et flow af trafik bidrager til øjne på gaden fra både gående, cyklister og bilister. Der kan arbejdes med trafikdæmpende foranstaltninger på både veje og stier, hvilket bidrager til den trafikale tryghed og forebygger hensynsløs kørsel. Derudover bør parkeringspladser placeres, så de kan ses fra nærliggende boliger. Parkeringspladser uden opsyn kan føles utrygge at benytte. Placering af veje, stier og parkering kan reguleres i lokalplaner.

Eksempler på bestemmelser:

Lokalplan nr. 584 for boligområde nord for Holbækvej i Kalundborg

”§1 Lokalplanens formål (...) 1.2 at fastlægge de overordnede principper for veje- og stier således, der sikres en struktur for kvarterets udvikling samt et trygt og trafiksikkert miljø og adgang til områdets natur. (...)

§5 Vej-, sti- og parkeringsforhold

(...) Stamvej A-A udlægges i en bredde af min. 14 m og anlægges i en bredde af min 6m med 1,50 m

fortov i den ene side og 2,50 m cykelsti i den anden side af veje. Cykelsti og fortov adskilles fra kørebanelen med 1,00 m skillerabat i begge sider. (...) Boligveje C-C udlægges i en bredde af min. 8,5 m og anlægges i en bredde af min. 5,5 m.

Boligveje skal etableres til trafik med en hastighed på 30/40 km/t med hastighedsdæmpende foranstaltninger i form af hævede flader, som vist i princippet på kortbilag 2. Til områdets regnvandsbassin skal etableres en servicevej.”

Lokalplan 1-2-118, Etape 1, Stigsborg Havnefront, Nørresundby Midtby, Aalborg Kommune

”8.15 Cykelparkering

(...) Cykelparkering kan være fælles for flere ejendomme. Cykelparkering på terræn skal indpasses på en hensigtsmæssig måde i forhold til arealernes indretning og arkitektur. Cykelparkering i konstruktion skal have en høj grad af tilgængelighed og tryghed.”

Grundejerforeninger: drift og vedligehold

Etablering af grundejerforeninger kan medvirke til, at borgerne engagerer sig i deres lokalområde. Det kan desuden være et udgangspunkt for drift og vedligeholdelse af fællesarealer i boligområder.

Krav om etablering af grundejerforeninger i nye områder kan skrives ind i lokalplaner. Når der planlægges for nye tæt-lave og åbent-lave bebyggelser kan der laves bestemmelser om grundejerforeningens opgaver, f.eks. drift og vedligeholdelse af fællesarealer. Grundejerforeningens vedtægter skal være i overensstemmelse med lokalplanen, ligesom det kan indskrives i lokalplanen, at kommunen skal godkende vedtægterne.

Eksempel på bestemmelse:

Lokalplan nr. 493, Boligområde ved Guldagervej vest for Tarpbagevej, Esbjerg Kommune

”§ 11.1: Med det sigte at forestå drift og vedligeholdelse af lokalplanområdets øvrige grønne områder, som er private fællesarealer, skal der oprettes grundejerforening med medlemspligt for alle grundejere inden for lokalplanområdet. Vedtægter og vedtægtsændringer skal godkendes af Esbjerg Kommune.

§ 11.2: Grundejerforeningen skal udarbejde en anlægs-, drifts-, og plejeplan for private fællesarealer, beplantningsbælter, private fællesveje og stier. Indtil grundejerforeningen er etableret, skal grundejerne i fællesskab udarbejde anlægs-, drifts-, og plejeplanerne.

§ 11.3: Grundejerforeningen har ansvar for al vedligeholdelse af private fællesarealer og beplantningsbælter.

§ 11.4: Grundejerforeningen har ansvar for al vedligeholdelse, renholdelse og vinterrenholdelse af de private fællesveje og stier. Indtil grundejerforeningen er etableret, er det de tilgrænsende grundejere der skal vedligeholde, renholde og vinterrenholde de private fællesveje og stier i henhold til Privatvejlovens bestemmelser.(...)”

Tunneller og andre passager

Tunneller kan føles utrygge. Er en tunnel nødvendig, bør den udformes med brede åbninger, så tunnelen ikke får karakter af skjulested og samtidig giver mulighed for overblik og synlighed til tilstødende arealer. I passager gennem og mellem bygninger kan der arbejdes med levende stueetager og aktive facader eller et kvalitetsløft, så passagen opleves som et sted, nogen har ejerskab til og ansvar for.

Desuden bør tunneller udformes med behageligt lys og med mulighed for øjenkontakt mellem mennesker på hver deres side af tunnelen. Man kan i lokalplanlægningen regulere for tunneller og passagers udformning.

Eksempler på bestemmelser:

Lokalplan 4-5-102, Nyt bydelscentrum ved Tornhøj, Aalborg Kommune

”Tunnelen under Humlebakken skal renoveres og etableres i sammenhæng med den øvrige del af Astrupstien. Tunnelen skal etableres med en minimumshøjde på 3,0 m. Underføringen anlægges i henhold til vejlovgivningen. Tunnelen skal opgraderes med tryghedsfremmende tiltag såsom lys og gode orienteringsmuligheder. Det er afgørende at udformningen af arealerne ved indgangen til tunnelen får en indbydende karakter. Vægge i tunnelen skal bearbejdes og bidrage til en visuel oplevelse”

Lokalplan 2-320A for Allerød Bymidte, Allerød Kommune

”§ 8.11: Forbindelser der overdækkes/integreres i bygningen skal udformes i samme materiale som det øvrige byggeri og være velbelyste. Der skal sikres gennemkig og indhak og retningsskift må ikke forekomme. Facader ind mod forbindelsen skal så vidt muligt indrettes med åbne facader eller vinduer.

Note til 8.11: Tunneller, porte og overdækkede gennemgange opleves generelt som utrygge, derfor skal passager udformes med belysning så rummets udstrækning er tydelig. Derudover skal det sikres at man tydeligt kan orientere sig om hvilket byrum man bevæger sig hen imod. For at sikre en tryk oplevelse når man færdes gennem passagen må der ikke forekomme indhak eller markante retnings skift der umuliggøre at man kan bevare det samlede overblik...”

Stationer og stationsområder

Stationsområder – herunder togstationer, lokalbanestop, busterminaler og metrostationer – kan både være integreret i byen eller ligge på afstand fra boliger og aktivitet. Nogle stationsområder er præget af strukturelle barrierer såsom trapper, tunneller, grønne barrierer og parkeringsarealer. Det udfordrer overblik, synlighed og den naturlige overvågning. Stationerne selv, men også stationsforpladser og parkeringsarealer omkring, fungerer ofte som transitrum, som passagerer og borgere sjældent føler ejerskab til. Her er ofte få øjne på gaden uden for myldretiden.²⁶ Stationsområder har ofte mange grundejere. Derfor kan et godt samarbejde med grundejerne være med til at løfte trygheden i stationsområder.

Forskning indikerer, at togpassagerers følelse af tryghed er forbundet med kvartertype og byens planlægningskarakteristika. Stationer i et fragmenteret forstadskvarter betragtes som mindre sikre end i et sammenhængende forstadskvarter eller i tætte urbane områder.²⁷ Derfor kan der med fordel arbejdes i en større skala med at sikre en sammenhængende bystruktur omkring stationer.

I kommune- og lokalplaner kan der fastlægges bestemmelser, som understøtter hensigtsmæssig indretning omkring stationerne mht. bebyggelse,

parkering og bymæssige funktioner omkring stationerne for at fremme liv og øjne på gaden. Der kan også arbejdes aktivt med at fjerne visuelle barrierer og sikre overblik og synlighed.

Eksempler på bestemmelser:

Lokalplan 11.55 for Strandby Høje (etageboliger) og ny busterminal ved Hundige Station, Greve Kommune

"§5.10 Byrum ved busterminal Der skal etableres mindre byrum i forbindelse med busterminal og Hundige Station, som sikrer en overskuelig og sikker overgang for bus- og togpassagerer. Byrummene skal indrettes, så det er trygt at opholde sig i og færdes i. Byrummene må indrettes med byrumsinventar, såsom affaldsspande, cykelparkering, steder till ophold o.l. Byrummene skal have beplantning, så det har et grønt præg"

Lokalplan 1066, Parkeringsanlæg ved Køge Nord Station

"6.1 Der skal udlægges grønne områder, som vist på kortbilag 2. Områderne skal fremstå med et landskabeligt præg i en udformning som sikrer at lokalplanområdet opleves trygt at færdes i. Der kan ikke dispenseres fra lokalplanens § 6.1 uden fornyet høring af Vejdirektoratet."

Lokalplan nr. 156, Cityringens station ved Akse Møllers Have, Frederiksberg Kommune

"§ 6.3: Stationsforpladsen og stationsforpladsens nærmeste omgivelser skal udformes således, at disse opleves som trygge at færdes i. Det kan sikres ved skiltning, belysning, gode oversigtsforhold og lignende."

Skab mulighed for øjenkontakt mellem mennesker på hver deres side af tunneller, passager o.lign. for at fremme trygheden.

Slutnoter

1 Se Gehl, I. (1971) Bo-miljø. Kbh: Teknisk Forlag og Maslow, Abraham H. (1943). "A theory of human motivation". Psychological Review. 50 (4): 370-396.

2 Scherg, R.H. (2018) Utryghed som fænomen: Er man tryk, hvis man ikke er utryk? Artikel 1. Det Kriminalpræventive Råd, København.

3 Videncentret Bolius og Realdania (2023) Danskerne i det byggede miljø 2023 – en spørgeskemaundersøgelse foretaget af Kantar Gallup for Videncentret Bolius og Realdania

4 Skou, H.M., og Madsen, C.N., Niras A/S, DKR (2014) Guide til mere trykke byer: Byplanlægning, der skaber tryk. Det Kriminalpræventive Råd og TrykFonden og i relation til byrum i Juul, H., Angelsø, M.M, og Nielsen, T.S.D.S. (2022) Trykke byrum for alle, få. Det Kriminalpræventive Råd og Juul Frost Arkitekter.

5 Se bl.a. Fischer, M. (1995). Stadtplanung aus der Sicht der Ökologischen Psychologie, Psychologie Verlags Union., og Troelsen, J., Roessler, K.K., Nielsen, G., & Toftager, M. (2008). De bolignære omgivers betydning for sundhed: Hvordan indvirker bolignære områder sundheden? - og hvordan kan udformningen gøres bedre?

6 COWI (2017) Hvad virker? Viden om indbrud og indbrudsforebyggelse i private hjem i Danmark. Det Kriminalpræventive Råd og TrykFonden.

7 Se liste over konsekvenser i Scherg, R.H. (2016) Utrygheden finder sted: En undersøgelse af utryk ved kriminalitet med særlig fokus på udforskningen af utryghedens rumlige dimensioner og miljømæssige årsager. Aalborg Universitetsforlag.

8 Se Scherg, R.H. (2018) Skræddersyet tryk: Et situationelt perspektiv på det tryksskabende arbejde og Scherg, R. H., Tænkepause: inddrag borgerne i det systematiske arbejde med tryk. Juul, H., Angelsø, M.M, og Nielsen, T.S.D.S. (2022) Trykke byrum for alle, mange, få. Det Kriminalpræventive Råd og Juul Frost Arkitekter.

9 Du kan læse mere om trykkestrekanten i Scherg, R.H. (2018) Skræddersyet tryk: Et situationelt perspektiv på det tryksskabende arbejde og Scherg, R.H. (2016) Utrygheden finder sted: En undersøgelse af utryk ved kriminalitet med særlig fokus på udforskningen af utryghedens rumlige dimensioner og miljømæssige årsager. Aalborg Universitetsforlag.

10 Scherg, R.H. (2018) Skræddersyet tryk: Et situationelt perspektiv på det tryksskabende arbejde.

11 Scherg, R.H. (2018) Skræddersyet tryk: Et situationelt perspektiv på det tryksskabende arbejde og Scherg, R.H. (2016) Utrygheden finder sted: En undersøgelse af utryk ved kriminalitet med særlig fokus på udforskningen af utryghedens rumlige dimensioner og miljømæssige årsager. Aalborg Universitetsforlag.

12 Scherg, R.H. (2018) Skræddersyet tryk: Et situationelt perspektiv på det tryksskabende arbejde, se også Justitsministeriets Trykundersøgelse 2022 – En måling af tryk. og tilliden til politiet i hele Danmark, i politikredsene, i de 98 kommuner og i de særligt udsatte boligområder.

- 13 Du kan læse mere om principperne i Skou, H.M, og Madsen, C.N., Niras A/S, DKR (2014) Guide til mere trygge byer: Byplanlægning, der skaber tryghed. Det Kriminalpræventive Råd og TrygFonden og i relation til byrum i Juul, H., Angelsø, M.M. og Nielsen, T.S.D.S. (2022) Trygge byrum for alle, mange, få. Det Kriminalpræventive Råd og Juul Frost Arkitekter.
- 14 Juul, H., Angelsø, M.M. og Nielsen, T.S.D.S. (2022) Trygge byrum for alle, mange, få. Det Kriminalpræventive Råd og Juul Frost Arkitekter.
- 15 Realdania (2022) Syv danske collective impact-inspirerede initiativer 2014-2022 - eksempelsamling.
- 16 Realdania (2022) Syv danske collective impact-inspirerede initiativer 2014-2022 - eksempelsamling.
- 17 Bo trygt, na. Indbrudsforebyggelse i danske kommuner. Inspirationskatalog
- 18 Det Kriminalpræventive Råd (2010) Tryghedsvandring – vejledning til tryggere boligområder.
- 19 Det Kriminalpræventive Råd (2010) Tryghedsvandring – vejledning til tryggere boligområder.
- 20 Introduktionerne bygger bl.a. på redegørelser fra Post, A. (2018) Byplanhåndbogen. 2. udgave. Kbh: Dansk Byplanlaboratorium.
- 21 Skou, H.M, og Madsen, C.N., Niras A/S, DKR (2014) Guide til mere trygge byer: Byplanlægning, der skaber tryghed. Det Kriminalpræventive Råd og TrygFonden.
- 22 Arkitekturpolitik_HVORFOR.pdf (arkitektforeningen.dk)
- 23 Videncentret Bolius og Realdania (2023) Danskerne i det byggede miljø 2023 – en spørgeskemaundersøgelse foretaget af Kantar Gallup for Videncentret Bolius og Realdania og Scherg, R.H. (2016) Utrygheden finder sted: En undersøgelse af utryghed ved kriminalitet med særlig fokus på udforskningen af utryghedens rumlige dimensioner og miljømæssige årsager. Aalborg Universitetsforlag.
- 24 Det Kriminalpræventive Råd: <https://dkr.dk/flere-/trygge-byer/belysning>
- 25 Frank S. Hansen og Per Bo Austin, NIRAS A/S, (2015) UdlændingeVærktøjskasse Til Indbrudsforebyggelse I Alment Boligbyggeri, Integrations- og Boligministerie, Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet.
- 26 Juul, H., Angelsø, M.M. og Nielsen, T.S.D.S. (2022) Trygge byrum for alle, mange, få. Det Kriminalpræventive Råd og Juul Frost Arkitekter og Strandbygaard, S.K. (2019) Passengers' fear of crime at train stations: the influence of the built environment. Technical University of Denmark, Department of Civil Engineering.
- 27 Strandbygaard, S.K., Nielsen, O.A., Jones, A.K.S., Grönlund, B & Jensen, L.B. (2020) 'Fear follows form: a study of the relationship between neighbourhood type, income and fear of crime at train stations', Journal of Transport and Land Use, vol. 13, no. 1, pp. 585-603.

